

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Sanja Radić

NOSOROGI KOT NAJBOLJ OGROŽENA ŽIVALSKA VRSTA

Diplomsko delo
visokošolskega študijskega programa
Varnost in policijsko delo

Ljubljana, januar 2020

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

NOSOROGI KOT NAJBOLJ OGROŽENA ŽIVALSKA VRSTA

Diplomsko delo

Študentka: Sanja Radić

Študijski program: Visokošolski študijski program Varnost in policijsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Katja Eman

Zahvala

»Look deep into nature, and then you will understand everything better.« – Albert Einstein

Zahvaljujem se svoji mentorici izr. prof. dr. Katji Eman, da me je z veseljem sprejela pod svoje mentorstvo in mi nudila strokovno pomoč pri ustvarjanju diplomskega dela.

Posebna zahvala gre moji družini, ki mi je omogočala študij, me podpirala in verjela vame.

Nosorogi kot najbolj ogrožena živalska vrsta

Ključne besede: ogrožena vrsta, organizirana kriminaliteta, divji lov, nezakonita trgovina, CITES.

Povzetek

Nosorogi, čeprav so že stoletje na listi ogroženih vrst, še vedno ostajajo na tem položaju, ker afriška vlada nima ne politične volje ne prave podlage ali finančne podpore, ki bi lahko zaščitila to vrsto živali. Trgovina z nosorogi je bila prepovedana že v letu 1977, vendar njen primarni namen ni bil dosežen v pričakovanem smislu. Trenutno stanje kaže na potrebo po vzpostavitvi ustrezne politične in zakonske podlage ter uvedbo strategij, ki se bodo lahko učinkovito borile proti nezakoniti trgovini z nosorogi in nosorogovimi rogovi. V ta kontekst je treba vključiti mednarodne organizacije ter uskladiti nacionalne smernice in zakonodajo zahtevam CITES.

Število ubojev nosoroga z nezakonitim divjim lovom, vzpostavljen črni trg z nosorogovimi rogovi in prepričanje potrošnikov o zdravilnih učinkih nosorogovega roga je treba dokončno zatreti. Samo s trdnimi prizadevanji, ustreznimi oprijemi in nenehnim spremljanjem dogajanja na trgu nezakonite trgovine z nosorogi in nosorogovimi rogovi je mogoče preprečiti nadaljnjo škodo in dokončno izumrtje tega mističnega, prazgodovinskega bitja. Legalizacija lahko privede do nekaterih pozitivnih učinkov, ki jih številni raziskovalci, pristaši vzreje nosorogov in lastniki afriških rezervatov vidijo v tem predlaganem konceptu. Kljub vsem navedenim pozitivnim učinkom legalizacije pa ni mogoče predvideti, ali morda omenjena poteza prinaša tudi negativne posledice. Nekateri zagovorniki legalizacije namreč predlagajo vzrejo živali zaradi pridobivanja rogov. V tem primeru gre za prilagajanje trga organizirani kriminaliteti, ne pa prilagajanje situacije živalski vrsti in njihovim potrebam po zagotavljanju osnovnih življenjskih potreb. Dejstvo je, da je treba trg z nosorogovimi rogovi zatreti, ne pa prilagajati luksuznim potrebam človeka.

Rhinoceros as most endangered animal species

Keywords: endangered species, organized crime, poaching, illegal trade, CITES

Abstract

Rhinos, which have been on the list of endangered species for about a century, still remain on this position because the African government has no political will and no legal financial support to protect this animal species. The trade of rhinos was forbidden in 1977, but its primary purpose was not reached in the expected sense. The current state indicates to the need for the establishment of appropriate political and legal base and initiate strategies, which will be able to successfully fight against illegal trade of rhinos and rhino horns. In this context, international organizations should be involved and the national directives and legislation should follow the CITES requirements.

The number of rhinos killed by poaching, established black market for rhino horns and consumers belief in the medical effects of rhino horns must be finally inhibited. Only through solid efforts, proper adhesion and constant monitoring of development in the illegal trade in rhinos and rhino horns can prevent further damage and ultimate extinction of this mystical, prehistoric creature. Legalization can lead to some of the positive effects that many researchers, supporters of the rhino breeding, and African reservation owners see in this proposed concept. Despite of all these positive effects, it is not possible to predict whether there can also be a possible negative consequences. Some proponents of legalization namely suggest breeding rhinos for their horns. In this case, that means adapting the market to organized crime, not adapting the situation to this animal species and their need to meet basic living needs. The fact is that the rhino horn market needs to be inhibited, not adapted to the human luxurious needs.

Kazalo vsebine

1	Uvod	1
1.1	Opredelitev raziskovalne tematike	1
1.2	Namen in cilji zaključnega dela	3
1.3	Predpostavke in omejitve zaključnega dela.....	3
1.4	Predvidene metode zaključnega dela	4
2	Opredelitev temeljnih pojmov	5
2.1	Organizirana kriminaliteta	5
2.2	Ekološka kriminaliteta.....	8
2.2.1	Nezakoniti lov na divje živali	12
2.3	Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi vrstami.....	14
2.3.1	Izvajanje konvencije CITES v Sloveniji	15
2.4	Nezakonita trgovina z zaščitnimi živalskimi vrstami	17
3	Predstavitev živalske vrste – nosorogi	20
3.1	Zgodovina obstoja nosorogov.....	20
3.2	Vrste nosorogov in stopnja ogroženosti	22
3.2.1	Črni nosorog (<i>Diceros bicornis</i>)	22
3.2.2	Beli nosorog (<i>Ceratotherium simum</i>).....	24
3.2.3	Indijski nosorog (<i>Rhinoceros unicornis</i>).....	25
3.2.4	Javanski nosorog (<i>rhinoceros sondaicus</i>).....	26
3.2.5	Sumatranski nosorog (<i>dicerorhinus sumatrensis</i>)	26
4	Vloga organizirane kriminalitete pri ogrožanju nosorogov	28
4.1	Namen in vzroki lovljenja nosorogov.....	28
4.2	Tržna vrednost nosorogovega roga	34
4.3	Vključenost organizirane kriminalitete v nezakonito trgovino z nosorogi	37
4.4	Posledice nezakonite trgovine	42
5	Reševanje problematike nezakonite trgovine z nosorogi	45
5.1	Boj proti nezakoniti trgovini in vloga mednarodnih organizacij.....	45
5.2	Zadnje ugotovitve glede populacije nosorogov.....	51

5.3	Svetovni dan prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst	53
5.4	Legalizacija prodaje nosorogovih rogov	54
6	Zaključek	57
6.1	Preverjanje hipotez in razprava	57
	Viri in literatura.....	64

Kazalo grafov

Graf 4.1: Nacionalna porazdelitev afriških nosorogov v letu 2015.....	31
Graf 4.2: Število ubitih nosorogov zaradi nezakonitega lova v Severni Afriki, 2006– 2016.....	32
Graf 4.3: Primerjava populacije belega nosoroga z vrednostjo nosorogovega roga (na kg) med letoma 2008 in 2014.	35
Graf 4.4: Tržna vrednost nosorogovega roga med letoma 2015 in 2017.	36
Graf 5.1: Prepričanje v medicinsko učinkovitost nosorogovega roga in ozdravitev raka.	48
Graf 5.2: Prepričanje, da je nosorogov rog sestavljen iz snovi, ki jih najdemo v laseh in nohtih.	48
Graf 5.3: Razlog divjega lova na nosoroga je njegov rog.	49
Graf 5.4: Odločitev o opustitvi nakupa nosorogovega roga.	49
Graf 5.5: Zaznavanje sporočil WildAid o zaščiti nosoroga	49

Kazalo slik

Slika 4.1: Ravni organizirane kriminalitete, povezane z nosorogovimi rogovi.	39
---	----

Uporabljeni simboli in kratice

APU – angl. Anti-poaching unit; Enota za boj proti nezakonitemu divjemu lovu

ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje

BDP – bruto domači proizvod

BA – nem. Bundes Kriminali amt; nemški Zvezni urad za kriminaliteto

CITES – angl. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora; Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami

d`art – angl. art object; umetniško delo

EAI – angl. Environmental Investigation Agency; Agencija za ekološko preiskovanje

EFFACE – angl. European Union Action to Fight Environmental Crime; Akcijski projekt Evropske unije za boj proti ekološki kriminaliteti

EPRS – angl. European Passport Return Service; Služba Evropskega parlamenta za raziskave

EU – angl. Europe Union; Evropska unija

IUCN – angl. International Union for Conservation of Nature; Svetovna zveza za varstvo narave

NWCRU – angl. The North West Collections Research Unit; Nacionalna enota za odzivanje na nezakoniti lov prostoživečih živali

RMB – angl. rand; južnoafriška valuta

TCM – angl. Traditional Chinese Medicine; tradicionalna kitajska medicina

TRAFFIC – angl. Wildlife Trade Monitoring Network; Mreža o spremljanju nezakonite trgovine z divjimi živalskimi vrstami

UNDOC – angl. United Nations Office on drugs and crime; Urad Združenih narodov za droge in kriminal

UNEP – angl. United Nations Environment Programme; Program Združenih narodov za okolje

USD – angl. United States Dollar; ameriški dolar

WWF – angl. World Wildlife Fund; Svetovni sklad za naravo

ZDA – Združene države Amerike

1 Uvod

1.1 Opredelitev raziskovalne tematike

Ko vstopimo v trgovino, vidimo različne izdelke, od stvari, ki so nam vsakdanje, do posameznih eksotičnih izdelkov, kot so torbice in čevlji iz živalskih kož, različna bodala, izrezljane figurice ali pa celo stoli in počivalniki. Večina se nikoli ne vpraša, od kod so prišli, kako so prišli in koliko živih bitij je moralo umreti, da zdaj ta končni izdelek stoji na polici v naši najljubši trgovini s hrano ali z oblačili. Živimo v 21. stoletju, ki pa si ga na žalost ne znamo predstavljati brez unikatnih izdelkov, s katerimi se lahko pohvalimo prijateljem. Ti unikatni izdelki so večinoma živalskega izvora, predvsem kar se tiče oblačil in modnih dodatkov (torbice, čevlji, gumbi iz slonovine). Med samo eksotiko se najde tudi hrana, razna mazila in tablete, včasih pa tudi kar konkretni kosi živali (rogovi, okli, kopita itd.), ki nekaterim krasijo dnevne sobe.

Žalostno je predvsem to, kako so včasih ljudje živeli v sožitju z živalmi. Ubijali oziroma lovili so jih le za lastno preživetje, ne pa tudi za trofeje. Če se vrnemo nekaj tisoč let pred našim štetjem v dobo neandertalcev, nam zgodovina kaže, kako so ljudje ubijali živali za meso in kožo, seveda da niso bili lačni in da jih ni zeblo, ne pa zato, da so z njihovimi rogovi krasili svoje dnevne sobe, kot se to dogaja vse od srednjega veka do danes. Na žalost se je z leti začel naš odnos do narave spreminjati, človek misli, da je narava podrejena njemu in da se mu bo prilagajala oziroma da si jo človek lahko prilagaja po svojih željah. Človek se je navadil, da lahko vzame karkoli in to tudi kadarkoli, ne glede na posledice. Lov na živali je tako poznan že dolgo let. Včasih je bil lov namenjen lastnemu preživetju, čez čas pa je postal hobi bogatejšega sloja v srednjem in novem veku. S časom je lov na živali postajal vse pogostejši, kar je tudi privedlo do določenih prepovedi. Lovci so začeli počasi iztrebljati živalske vrste, zato so bile razne organizacije (na primer Svetovni sklad za naravo, angl. World Wildlife Fund – WWF) pobudnice zakonov, da se lov na določene živali prepove v celoti ali omeji na določeno časovno obdobje. V primeru neupoštevanja prepovedi pa prestopnike čaka denarna in zaporna kazen. S prepovedjo lova na ogrožene živalske vrste

se je posledično razvil nezakonit lov. Do tega je tudi pripeljalo povpraševanje na trgu po zaščitениh živalih. Črni trg ustvarja za določene živali in njihove dele velik dobiček, zato je nezakonit lov kljub strogim kaznim še vedno zelo razširjen. S pomočjo nezakonitega lova in nezakonite trgovine z živalmi pa pridemo do nove oblike organizirane kriminalitete, in sicer do organizirane ekološke kriminalitete. Na svetu je trenutno veliko ogroženih živalskih vrst, med njimi so seveda tudi vse vrste nosorogov, ki so nekatere že izumrle, medtem ko drugim grozi izumrtje (Dobovšek, 2009; Dobovšek in Goršek, 2007; Odar, Dobovšek in Eman, 2012).

Že iz pradavnine poznamo več vrst nosorogov, ki pa so se z različnimi dobami tudi spremenili. Včasih so obstajale vrste, kot so gozdni nosorog, stepski nosorog, volnasti nosorog in orjaški nosorog. Te vrste so se s tisočletji spremenile in preoblikovale v trenutno pet različnih vrst, ki so: beli nosorog oziroma širokousti, črni nosorog oziroma ozkousti, indijski, javanski in azijski oziroma sumatranski. Vsem petim vrstam danes grozi izumrtje, saj jih lovci in divji lovci lovijo zaradi velikega povpraševanja po rogovi. Azijski narodi namreč verjamejo, da lahko prah nosorogovega roga poveča spolno moč, ozdravi mačka po prekrokani noči, med drugim pa naj bi tudi ozdravil raka. Navedene mitološke vrednosti nosorogovega roga predstavljajo motiv za delovanje nezakonite trgovine s prostoživečimi živalskimi vrstami. Odar et al. (2012) pravijo, da je organizirane kriminalitete v zvezi z živalskimi vrstami vedno več. Eden glavnih razlogov je povpraševanje po le-teh. Drugi pa je Schengenski sporazum, ki vsaj v članicah Evropske unije omogoča osebam prost prehod in prenos živih ali mrtvih bitij. Zaradi zmanjšanja nadzora državnih meja prihaja v veliki meri tudi do nedovoljene trgovine z ogroženimi živalskimi vrstami.

V diplomskem delu bomo predstavili nosoroge kot eno od ogroženih živalskih vrst zaradi nezakonite trgovine kot oblike ekološke kriminalitete. Podrobneje bomo predstavili dogajanje v preteklem obdobju, ko so nosorogi postali ena od najbolj iskanih in lovljenih živalskih vrst v Afriki. Slovenija je na žalost le tranzitna država, ki pa ima večinoma zelo malo stika s tihotapljenjem nosorogov oziroma njihovih delov. Omenjena bo tudi CITES – Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, ki si prizadeva za zmanjšanje ogroženosti živalskih vrst in urejanje trgovine z ogroženimi živalskimi vrstami. Podali bomo oceno mednarodne trgovine tudi na območju

Slovenije, ki pa bo temeljila bolj na splošnih podatkih, saj, kakor smo že omenili, Slovenija ni ravno idealno območje za tihotapljenje nosorogov oziroma njihovih delov.

1.2 Namen in cilji zaključnega dela

Namen diplomskega dela je predstaviti nosoroge in vzrok njihovega izumiranja, opozoriti na nezakonito trgovino z nosorogi in njihovimi deli, predstaviti vzroke, nastanek, posledice, obseg in značilnosti nezakonite trgovine z nosorogi. V tem kontekstu bo predstavljeno tudi delovanje konvencije CITES, ki se bori proti nezakoniti trgovini z nosorogi.

Cilj diplomskega dela je ovrednotiti ogroženost nosorogov in proučiti načine, s pomočjo katerih je mogoče nastalo problematiko rešiti. Cilj diplomskega dela je torej zelo optimističen in visok, saj želimo oceniti možnosti in priložnosti, ki bodo našim prihodnjim generacijam omogočale, da bodo ta krasna zgodovinska bitja lahko videli v naravnem okolju in ne le opazovali v knjigah, časopisih in na spletu.

1.3 Predpostavke in omejitve zaključnega dela

Oblikovali smo hipoteze, da bi dosegli zastavljene cilje:

- **Hipoteza 1:** Število nosorogov se je v zadnjih desetih letih drastično zmanjšalo zaradi razsežnosti nezakonite mednarodne trgovine z nosorogovimi rogovi.
- **Hipoteza 2:** Divji lovci so ključni akterji v mreži organizirane kriminalitete, ki so v razmerah siromaštva pripravljeni tvegati svoja življenja in na nezakonit način zadovoljiti trg povpraševanja po nosorogovih rogovih.
- **Hipoteza 3:** Legalizacija trgovine z nosorogovimi rogovi ni najboljši način za reševanje problematike ogroženosti nosoroga.

1.4 Predvidene metode zaključnega dela

Za izdelavo diplomskega dela smo uporabili metodo analize pisnih virov in deskriptivno metodo. Proučili, prebrali in pregledali smo zakone, znanstvene članke, revije, knjige in spletne vire. Analizirali smo večinoma tujo, vendar tudi veliko domače literature.

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih delov, kjer smo najprej predstavili temeljne pojme, povezane z lažjim razumevanjem obravnavane tematike. Nadaljujemo z opisom izbrane ogrožene vrste – nosorogov ter predstavitev ključnih produktov, značilnih za nezakonito trgovino s prostoživečimi živalskimi vrstami. Četrto poglavje obsega problematiko mednarodne trgovine z nosorogi in izdelki iz njihovih delov, kjer dajemo poudarek predvsem na posledice trgovine z vidika gospodarstva, ekologije in življenja svetovne družbe. Peto poglavje je namenjeno reševanju problematike nezakonite trgovine z nosorogi, v okviru katerega smo opisali tudi predlog o njeni legalizaciji.

2 Opredelitev temeljnih pojmov

2.1 Organizirana kriminaliteta

Organizirana kriminaliteta danes resno ogroža pravni red in spodkopava demokratične institucije vsake države. Ta specifičen in izredno kompleksen družbeni pojav državam in družbi povzroča negativne posledice, saj s pomočjo številnih kaznivih dejanj vpliva na odločitve držav na področju gospodarstva in politike. Poleg tega zaradi svojih specifičnih značilnosti povzroča negotovosti in otežuje proces preprečevanja in zatiranja tega družbenega fenomena.

Organizirana kriminaliteta predstavlja skupinsko izvajanje dogovorjenih, kaznivih dejanj, ki jih izvaja več oseb. Njena najpomembnejša značilnost je obstoj nezakonite organizacije (združba, tolpa, mafija), v okviru katere skupina ljudi izvršuje kazniva dejanja z namenom ustvarjanja ekonomske ali politične moči. Gre za neke vrste ohranjanje svojega monopolnega položaja oziroma preprečevanje uveljavljanja pravic oziroma sprejemanja političnih odločitev, ki bi lahko ogrožala njihov obstoj in delovanje. Za organizirano kriminaliteto je značilna specializacija članov nezakonite organizacije na določenem področju, npr. preprodaja drog, tihotapljenje migrantov, trgovina z ljudmi, prostitucija idr. Njihovo prizadevanje je usmerjeno k vplivu na gospodarstvo, politiko in javno življenje, značilno je podkupovanje policije, sodstva in politike, oziroma tistih, ki so na samem vrhu oblasti. Značilne so investicije v različne pravne gospodarske, poslovne in finančne ustanove, npr. finančna sredstva, pridobljena s preprodajo drog, se investirajo v nakup nepremičnin. Dejavnosti organizirane kriminalitete vse pogosteje prestopajo meje držav in delujejo na multinacionalni ravni (Stanković, 2016, str. 44–45).

Gledano z današnje perspektive, je organizirana kriminaliteta v središču zanimanja vseh držav, torej velikega števila nacionalnih in mednarodnih institucij. Slednje poskušajo s skupnimi močmi najti ustrezne načine, metode in sredstva za preprečevanje in zatiranje organizirane kriminalitete, zavedajoč se, da gre za pojav, ki skupaj z mednarodnim

terorizmom predstavlja najbolj nevarno obliko grožnje na nacionalni in globalni ravni. Eden izmed osnovnih razlogov, zaradi česar posamezne države in mednarodne organizacije dolga leta poprej niso vzpostavile učinkovitega odziva na obstoj organizirane kriminalitete, leži v dejstvu, da gre za fenomen, ki ga je zelo težko definirati. Številne različne inkriminacije, ki jih zajema, različne pojavne oblike in številne druge značilnosti so namreč zmedle znanstveno in strokovno javnost. Posledično so se pojavile številne definicije, pa tudi diametralno nasprotna mnenja in različna teoretična (ne)razumevanja. Navsezadnje še danes v teoriji in zakonodaji ni splošnega sprejetega soglasja, kaj dejansko pomeni organizirana kriminaliteta (Kržalić, 2014, str. 18). Ob pregledu obstoječe domače in tuje strokovne literature torej opazimo, da obstajajo številne dileme že pri sami definiciji tega družbenega fenomena. Literatura nam namreč ne ponuja splošno sprejete, univerzalne opredelitve, nesporen pa je tudi obstoj različnih nacionalnih opredelitev strukture organizirane kriminalitete ter oblik oziroma značilnosti dejanj, ki se smatrajo za nezakonite. Zaradi navedenega navsezadnje tudi ni mogoče razjasniti posledic organizirane kriminalitete z vidika družbenih in varnostnih tveganj na državni in mednarodni ravni.

Obstoječe definicije organizirane kriminalitete lahko razvrstimo v naslednji dve skupini (Stanković, 2016, str. 45–46):

- pravno-teoretične definicije, ki zajemajo obstoj določene nezakonite organizacije, hierarhično ureditev in strogo delitev nalog med člani, visoko stopnjo povezanosti članov, stalnost nezakonitih aktivnosti, usmerjenih k pridobivanju dobička ali protipravne lastninske pravice, uporabo nasilja kot sredstva za doseganje ciljev ter ustvarjanje določenih zvez in odnosov z državnimi organizacijami in institucijami;
- normativne definicije najdemo v pravnih predpisih in mednarodnih aktih in zajemajo formalne značilnosti organizirane kriminalitete – pogoji, ki jih je treba izpolniti, da se določeno dejavnost šteje za dejavnost organizirane kriminalitete, npr. stalno združenje več oseb, načrtovanje in opravljanje nezakonitih aktivnosti, uporaba fleksibilne nezakonite tehnologije, uporaba različnih metod nezakonitega delovanja (izsiljevanje, grožnje, sila, teror, podkupovanje) ter ustvarjanje ekonomske in politične moči na državni in meddržavni ravni.

Tudi konvencija Združenih narodov proti nacionalni kriminaliteti je zapisala svojo uradno definicijo, ki se glasi: organizirana kriminaliteta zajema strukturirano skupino treh ali več oseb, ki v določenem obdobju usklajeno izvršujejo eno ali več resnih kaznivih dejanj ali dejanj, katerih namen je pridobivanje posredne ali neposredne finančne ali kakršne koli druge koristi. Ena izmed najpogostejše uporabljenih definicij je definicija, ki jo je razvil nemški Zvezni urad za kriminaliteto (BKA). Omenjena definicija vključuje uporabo monetarnih sredstev organizirane kriminalitete, njihovo organizacijsko strukturo in sistematično vključevanje v nezakonite dejavnosti ter vpletenost v korupcijo in/ali nasilje. Medtem Evropska unija definira organizirano kriminaliteto na podlagi spodaj opredeljenih enajstih kriterijev. Med navedenimi kriteriji mora biti za potrditev kršitev pravnih norm potrjenih vsaj šest, med katerimi so prvi, tretji in enajsti kriterij obvezni (Božić, 2017, str. 288–289).

Kriteriji za opredelitev značilnosti organizirane kriminalitete po definiciji Evropske unije:

1. sodelovanje več kot dveh oseb,
2. specifične naloge, ki so dodeljene vsaki od vpletenih oseb,
3. značilno daljše ali nedoločeno obdobje delovanja,
4. značilna disciplina in nadzor v delovanju,
5. osebe so osumljene resnih kaznivih dejanj,
6. delovanje na mednarodni ravni,
7. zatekanje k nasilju in drugim oblikam zastraševanja,
8. uporaba prodajnih struktur ali struktur prodajnega tipa,
9. pranje denarja,
10. izvajanje vpliva na politične kroge, medije, javno upravo, sodstvo ali gospodarstvo,
11. delovanje s ciljem ustvarjanja zaslužka in/ali pridobivanja moči.

Analiza različnih definicij organizirane kriminalitete kaže, da lahko nezakonite dejavnosti razvrstimo v dva sklopa. Prvi sklop zajema trgovino s prepovedanimi materialnimi dobrinami, ki jih člani organizirane kriminalitete pridobivajo prek izvajanja nezakonitih aktivnosti. Sem spada npr. trgovina z ljudmi, drogami in orožjem itd. Medtem drugi sklop

zajema gospodarsko kriminaliteto, člani nezakonite organizacije izvajajo npr. gospodarske goljufije – nematerialne dobrine.

2.2 Ekološka kriminaliteta

Ekološka kriminaliteta je zelo širok pojem, ki je pogosto opredeljen kot vsako dejanje, katerega namen je ustvariti škodo ekosistemu zaradi zagotavljanja različnih koristi. Največji problem se pri tem pojavi, ker družba pogosto nezavedno povzroča ekološko škodo v ekosistemu. Ker se ne zaveda, katera dejanja lahko škodujejo okolju, na kakšen način, kdaj in kako, pogosto ne poznajo tudi posledic svojega ravnanja in časovnega okvirja, kdaj bodo te posledice dejansko vidne. Dejstvo je, da so posledice ekološke kriminalitete pogosto vidne šele po preteku nekega daljšega obdobja, zato je tudi težko določiti, kdo je za ekološko škodo dejansko kriv in kako bo zanj kaznovan. Odar et al. (2012) navajajo, da se v sodobnem času pojavlja problem novih obnovljivih virov, ki jih kljub ustreznim pogojem ne bomo zmožni proizvajati, saj nam bo manjkalo vse, kar bo za normalno življenje pomembno. Kakšno korist imamo od življenja na Zemlji, če nimamo več normalne pitne vode, če je hrana gensko spremenjena in umetno proizvedena? Zaradi navedenega so številne države po svetu sprejele resolucije in pravno uredile kaznovanje ekološke kriminalitete.

Ljudje smo premalo osveščeni, kaj se dejansko skriva pod pojmom ekološka kriminaliteta. Ekološka kriminaliteta namreč ni samo onesnaževanje okolja in zraka ali tanjšanje ozonskega plašča, ampak veliko več. Dokler večina ljudi meni, da sami ne zmoremo zmanjšati ekološke kriminalitete, se problem niti ne more spremeniti na bolje. Vse pogosteje se dogaja, da ljudje skrbijo le za svoje lastne potrebe in trenutno zadovoljstvo z materialnimi dobrinami, obenem pa ne pomislijo na posledice svojih dejanj, odločitev in namer, ki bodo vidne šele čez nekaj let. Določene posledice ekološke kriminalitete so že vidne širom sveta (preveč odpadkov, taljenje ledu, segrevanje Zemlje ipd.), pri čemer je treba poudariti, da smo zanje krivi mi vsi. Te posledice je danes še mogoče popraviti, ni pa rečeno, ali jih bo mogoče tudi jutri.

Medtem ko nacionalna ekološka kriminaliteta nenehno raste, mnogi trdijo, da se problem skriva predvsem v tem, da politika temu področju ne daje večje pozornosti. Njihove odločitve in izvrševanje potrebnih ukrepov je namreč minimalistično, opozoriti pa je treba tudi na pomanjkanje zavezanosti za razvoj zadovoljivih mednarodnih pogodb za preprečevanje in kaznovanje tovrstnih zločinov. Splošna skrb za naravno okolje se je prvič pojavila med letoma 1960 in 1970 kot rezultat primerov okoljske degradacije. Ekološka kriminaliteta vključuje številne dejavnosti, ki jih je mogoče povezati v eno glavno značilnost – vpliv na okolje. Ta fenomen namreč vključuje izvajanje različnih nezakonitih dejavnosti, ki škodujejo okolju in zdravju ljudi. Tovrstni zločini negativno vplivajo tudi na državo z vidika pravne regulacije in gospodarskega razvoja. Kljub vsem tem negativnim vplivom odzivi vlade ostajajo šibki. Zdi se, da ekološka kriminaliteta ni začrtana na prioritetni listi kazenskega pregona, kar lahko pripišemo predvsem njeni splošni značilnosti – oblika zločina, ki nima žrtve (Waehle Gaustadsaether, 2016, str. 33).

Ekološka kriminaliteta tako kot ostale oblike kriminalitete nosi številne koristi za njene izvrševalce, pri čemer je značilna razširjena vpletenost v organizirane kriminalne mreže. Zanimanje kriminalnih družb za nacionalne ekološke zločine temelji na prizadevanju doseganja visokih gospodarskih koristi z razmeroma majhnim tveganjem njihovega razkritja in posledično verjetnosti kaznovanja. Običajno ekološka kriminaliteta spodbuja korupcijo in pranje denarja ter na različne načine spodkopava pravno državo – ustvarjanje nevarnega okolja in poraba denarja davkoplačevalcev, ki bi se ga drugače porabilo za družbene dejavnosti in državno blaginjo. Kjer obstajajo viri, obstajajo tudi možnosti njihovega izkoriščanja. Ekološka kriminaliteta povzroča nevarnosti za okolje, katere posledice niso vidne samo na izkoriščanju naravnih virov, pač pa tudi v onesnaževanju okolja. Slednje vključuje porabo in trgovanje z različnimi snovmi ali viri v nasprotju z mednarodnimi zakoni (Waehle Gaustadsaether, 2016, str. 33–34).

Izpostavimo lahko šest področij, na katerih se je organizirana ekološka kriminaliteta najbolj uveljavila. Ta so: prepovedana trgovina z zaščitnimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, prepovedana trgovina s snovmi, ki tanjšajo ozonski plašč, nezakonito odlaganje, transport in trgovanje z različnimi vrstami strupenih, radioaktivnih in drugih odpadkov, nezakonito

izsekavanje gozdov ter nezakonit, nenadzorovan in neprijavljen ribolov (Odar et al., 2012, str. 341). Avtorji ob tem poudarjajo, da se poleg šestih najbolj uveljavljenih področij oblike organizirane ekološke kriminalitete hitro razvijajo, spreminjajo in dopolnjujejo. Tukaj bi lahko dodali še nezakonito odlaganje olj in drugih odpadkov v morja in oceane, biološko piratstvo in transport nadzorovanih biološko in genetsko modificiranih materialov, nezakonito trgovanje z nevarnimi kemikalijami in pesticidi, nezakonito izkoriščanje mineralnih surovin in tihotapljenje goriv z namenom izogniti se plačevanju davkov in nadzoru ogljikovih emisij. Poleg omenjenih so pogosti še uporaba radioaktivnih ali drugih nevarnih snovi, mučenje živali in nezakonit lov, vožnja v naravnem okolju s kolesi in motornimi vozili ter motornimi sanmi (Odar et al., 2012, str. 352). V zadnjem času se je močno razvilo tudi trgovanje z e-odpadki oziroma z odpadno računalniško opremo, starimi mobilnimi napravami, televizijami, litij-ionskimi baterijami ipd. (Tišler, 2016, str. 10–11).

Stopnja organiziranosti, ki je potrebna za izvedbo tovrstnih kaznivih dejanj, kaže na povezavo z drugimi resnimi kaznivimi dejanji, kot so tatvine, goljufije, korupcija, trgovina z mamili in trgovina z ljudmi, ponarejanje, tihotapljenje orožja in pranje denarja. Ekološki zločini danes predstavljajo obliko transnacionalne organizirane kriminalitete, ki zahteva poglobljeno analizo in bolj usklajene odzive na nacionalni, mednarodni in regionalni ravni. Ekološka kriminaliteta ima nacionalni značaj, saj ga meje pogosto ne omejujejo. Organizirane kriminalne skupine so ugotovile, da izkoriščanje naravnih virov predstavlja donosen posel. Visoki prihodki, ki jih ustvarja ta nezakonita trgovina, izvajajo pritisk na zaščiteno naravno živalstvo in rastlinstvo (Waehle Gaustadsaether, 2016, str. 34).

Vsako nezakonito ravnanje z negativnim, škodljivim vplivom na okolje se smatra za ekološki zločin. Evropska komisija predlaga, da slednje zajema dejanja, ki kršijo okoljsko zakonodajo in povzročajo veliko škodo ali tveganje za zdravje okolja in ljudi. Ekološka kriminaliteta vključuje tudi kazniva dejanja, povezana z ogroženimi vrstami (živalstvo in rastlinstvo), ki jih pogosto različno pojmuje, npr. prostoživeče rastline in živali ali kriminaliteta CITES. Ekološka kriminaliteta zajema širok spekter kaznivih dejanj. Strokovnjaki iz EnviCrimeNet slednje ločijo po tematikah, npr. na kemikalije, ogrožene vrste, energijo, onesnaževanje, odpadke idr. (požari, biotska raznovrstnost, obmorska in zaščitena območja, varnost

hrane). Obstajajo še številne druge možnosti kategorizacije tovrstnih kaznivih dejanj, vendar je bistvo vseh pomembnost zavedanja morebitnih prekrivanj – uporaba kurilnega olja, pomešanega z odpadnim oljem, povzroča onesnaževanje zraka. Poleg velikega števila prekrškov problematičen dejavnik predstavlja prav omejena zakonodajna podlaga. Večina narodne in mednarodne sodne oblasti je zato uvedla zakonodajo za zaščito svojega okolja. Nekatera dejanja so tako prepovedana ali dovoljena pod določenimi pogoji, vzpostavljeni so upravni predpisi za zagotovitev ravnovesja med gospodarskimi in industrijskimi dejavnostmi ter varovanje narave, okolja in zdravja ljudi (EnviCrimeNet, 2015, str. 6).

Vsaka kršitev okoljskih predpisov ni neposredno obravnavana kot kaznivo dejanje ali pa zajeta v kazenskem zakoniku. V civilnopravnih organih manjše kršitve imenujemo kot navzkrižja in se zato najpogosteje kaznujejo prek upravnih postopkov, za katere je običajna denarna kazen. Večina tovrstnih primerov kršitev okoljskih predpisov je pod pragom kaznivega dejanja in se štejejo kot področja nepravilnega ravnanja človeške roke, zato jih organi pregona niti ne obravnavajo. To povzroča težave pri odkrivanju kaznivih dejanj v okolju oziroma zločinov, ki nimajo neposredne žrtve. Na splošno lahko rečemo, da je ekološki zločin nadzorovana oblika zločina, ki lahko dalj časa ostane neopazen, tako kot tudi njegove posledice oziroma potencialna škoda (EnviCrimeNet, 2015, str. 6–7).

Osnovne značilnosti ekološke kriminalitete (Geyesels in Johnson, 2013, str. 13–15):

- **malo prestopnikov, veliko žrtev:** obstajajo številni primeri kaznivih dejanj, ki imajo karakteristiko vpliva na večji obseg (prostorski, časovni). Kriminalna dejanja namreč izvajajo kriminalne organizacije, katerih število pripadnikov nima tako velike vrednosti, četudi gre za 10, 20 ali celo 100 članov. Njihovo ravnanje ogroža ekosisteme ali zdravje prebivalstva na lokalni, narodni ali mednarodni ravni, kar pomeni, da je obseg mnogo večji od števila storilcev kaznivega dejanja. Poleg tega so posledice še toliko bolj nevarne, kadar delujejo na večji prostorski in daljši časovni ravni;
- **relativno malo možnosti za prepoznavanje storilcev kaznivih dejanj:** gre za posledico nevidnosti storilcev ekološke kriminalitete. Težko je namreč določiti, kdo je storil določeno kaznivo dejanje, kdaj in kako ter ali dejansko gre za kaznivo

dejanje ali ne. Posledice ekološke kriminalitete so lahko vidne šele čez določen čas, kar pomeni, da storilcev dejansko ni mogoče ujeti pri dejanskem izvajanju aktivnosti, ki se smatrajo za nezakonite;

- **zanemarjanje obstoječega problema:** treba je poudariti, da se ti zločini ne uvrščajo na prioriteto listo družbenih problemov. Občasni pristop k reševanju ekoloških problemov je imel v preteklosti katastrofalne posledice v smislu zakonodaje in upravne organiziranosti, vsekakor pa tudi premalo usklajenih ukrepov za izvajanje obstoječe zakonodaje. Dejstvo je, da bi morale vlade tako na nacionalni kakor tudi na mednarodni ravni ekološki zločin obravnavati kot resen zločin s katastrofalnimi posledicami na družbo in naravno okolje;
- **pomanjkanje pozornosti:** v osnovi je ekološki zločin oblika kaznivega dejanja, o kateri se ne govori tako pogosto kot o ostalih vrstah kriminalitete. Policijski zapisniki so v primeru tradicionalne kriminalitete zelo izčrpni in natančno prikazujejo določen pojav, kar pa v primeru ekološke kriminalitete ne velja. Pomanjkanje fenomenološkega profila kaznivega dejanja otežuje proaktivno ukrepanje organov pregona. Pogosto neusposobljenost teh organov onemogoča pravočasno prepoznavanje in zatiranje problema.

2.2.1 Nezakoniti lov na divje živali

Lov na divje živali v večini držav ni neposredno prepovedan, vendar je njegovo ravnanje zakonsko urejeno glede na čas, kraj, vrsto divjadi ter načine in sredstva, ki se lahko uporabljajo pri lovu. Lov divjih živali predstavlja vsak divji lov, ki se izvaja v nasprotju z veljavnimi predpisi in se glede na zakonsko podlago in okoliščine posameznega primera smatra kot kaznivo dejanje ali prekršek (Batričević in Batanjski, 2014, str. 99).

V Sloveniji to področje obravnava Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 38/16), ki v 342. členu predpisuje naslednje:

- kdor brez dovoljenja ali sicer neupravičeno lovi in ubije ali rani divjo žival ali jo ujame živo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do šestih mesecev;

- če gre pri dejanju iz prejšnjega odstavka za divjad večje vrednosti ali divjad, pomembno po predpisih o lovstvu, ali je dejanje storjeno med varstveno dobo ali v skupini, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta;
- kdor lovi ogrožene ali zredčene vrste divjadi, katerih lov je prepovedan, kdor lovi brez posebnega dovoljenja divjad posamezne vrste, za katero je potrebno tako dovoljenje, kdor lovi na način ali s sredstvi, s katerimi se divjad množično pokončuje, ali kdor lovi s pomočjo motornega vozila ali žarometa, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

Kaznivo dejanje se po omenjenem členu Kazenskega zakonika lahko stori le naklepno, pri čemer je lahko storilec vsakdo, krivolovec in tudi lovec, ki lovi neupravičeno ali brez posebnega dovoljenja, če je le-to potrebno. Odgovorna je lahko tudi pravna oseba. Kaznivo dejanje nezakonitega lova je posebna oblika lovske tatvine. Ker je to kaznivo dejanje specialno v primerjavi s kaznivim dejanjem tatvine, pride med tema dvema kaznivima dejanjema le do navideznega steka (Potočnik, 2016, str. 27–28).

Poročila ekoloških organizacij potrjujejo drastičen upad populacije divjih živali po vsem svetu, nekateri avtorji celo opozarjajo, da je nezakonit lov dosegel kritično točko že pred več kot dvema desetletjema. Neupravičen lov je prisoten v številnih pravnih sistemih, za kar so zaslužne temačne številke storjenih nezakonitih dejanj na tem področju, ter dejstvo, da mnogi primeri kršenja predpisov na področju lovstva nikoli niso bili odkriti – odkrita in sankcionirana kazniva dejanja predstavljajo le vrh ledene gore. Eden izmed razlogov za to leži v tem, da se tovrstna kazniva dejanja pogosto dogajajo v okviru reguliranih odhodov lovcev na lov, posledično se nezakoniti lov izvaja kot del zakonite rekreacijske dejavnosti (Batričević in Batanjski, 2014, str. 99).

Nezakoniti lov spodbujajo različni motivi, vse od pridobivanja hrane zaradi preživetja do pridobivanja materialnih dobičkov od prodaje ulova ali pridobivanja trofeja za osebno uporabo, ubijanja prostoživečih živali zaradi zabave ipd. Kljub temu odločilni motiv za izvajanje te nezakonite dejavnosti ostaja materialna korist. Raziskave navajajo, da nezakoniti lov predstavlja vir prihodka in da je na splošno povezan z drugimi kriminalnimi

dejavnostmi, npr. organizirana transnacionalna kriminaliteta, korupcija, nezakonita trgovina z divjimi živalmi, trgovina z orožjem itd. Resnost nezakonitega lova delno izhaja tudi iz končnega cilja, ki je pogosto povezan s financiranjem drugih oblik kriminalitete (Rice et al., 2008, str. 2).

2.3 Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi vrstami

CITES je bil zasnovan kot odziv na vse večje pomisleke v okviru prekomernega izkoriščanja mednarodne trgovine z divjimi vrstami in njihovimi proizvodi ter hiter upad številnih živalskih vrst po vsem svetu. CITES je ratificirala Južna Afrika, neposredno pa se navezuje na nezakonito trgovino s prostoživečimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, kar predstavlja resno grožnjo njihovemu obstoju. Skratka, glavni namen CITES je spremljanje in zaustavitev nezakonite trgovine z ogroženimi vrstami, ohranjanje vrste pod mednarodnim tržnim izkoriščanjem ter pomoč državam pri trajnostni zakoniti uporabi vrst v mednarodni trgovini. Pravilno delovanje Konvencije in dejstvo, ali bo uspela doseči zastavljene cilje, je v veliki meri odvisno od zavezanosti pogodbenic ter njihovega spoštovanja in izvajanja Konvencije. Ene od ključnih dejavnosti, prek katerih pogodbenice delujejo, predstavljajo formalna mednarodna srečanja (konference), ki naj bi se jih udeleževale vse države pogodbenice. Organi upravljanja CITES se z državami pogodbenicami sestajajo na vsaki dve do tri leta. Poleg sprejetja resolucij in spreminjanja načel CITES glavni namen oziroma dnevni red srečanj predstavljajo razprava o stanju ogroženih vrst ter črtanje in dodajanje novih vrst na listo ogroženosti posamezne vrste (J de Wet, 2014, str. 13).

Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES) je bila podpisana v Washingtonu 3. marca 1973, veljati pa je pričela s 1. julijem 1975. Znana je tudi kot Washingtonska konvencija. Trenutno je vanjo vključenih 181 pogodbenic, med katerimi se je Evropska unija (v nadaljevanju EU) včlanila med zadnjimi. Po pristopu k CITES 9. aprila 2015 je za EU konvencija pričela veljati z 8. julijem 2015, vendar pa že pred pristopom njene države članice aktivno sodelujejo v procesu odkrivanja in zatiranja ekološke kriminalitete. Pred pristopom k CITES je EU problematiko ekološke kriminalitete urejala na podlagi uredb (ES) št. 338/97 in (ES) št. 865/2006.

Omenjeni uredbi urejata izvajanje CITES na ravni EU. Osnovni pristop CITES je urejanje mednarodne trgovine, s ciljem zavarovanja živalskih in rastlinskih vrst pred prekomernim izkoriščanjem in izumrtjem. CITES želi nadzorovati mednarodno trgovino, ki predstavlja enega izmed pomembnejših dejavnikov vztrajnega upadanja vrst in populacij živali in rastlin po vsem svetu (Sina et al., 2016, str. 17).

CITES se ukvarja le z zakonito trgovino živalskih in rastlinskih izdelkov, zato ne ponuja orodij, s katerimi bi se lahko neposredno borili proti nezakoniti trgovini. Kljub temu pa priporoča uvajanje nacionalnih sankcij za kršitev postavljenih norm. Pogodbenice naj bi po njenih priporočilih sprejele ukrepe za uveljavitev določb konvencije CITES in v kontekstu prepovedi trgovanja z živalskimi in rastlinskimi vrstami vključile naslednje ukrepe: sankcije trgovine ali posedovanja živalskih in rastlinskih vrst ter zaplemba oziroma vrnitev teh osebkov v državo uvoznico. CITES določa, da pogodbenice dajejo poudarek na sankcije tovrstnih nezakonitih kršitev in njihovi primernosti glede na naravo in resnost kaznivega dejanja. Medtem je Mednarodni konzorcij za združitev kriminalitete zaradi prostoživečih živali in rastlin (International Consortium on Combating wildlife crime) sprejel priročnik o kaznivih dejanjih, povezanih z divjimi vrstami, kot pomoč državam pogodbenicam pri izpolnjevanju določb konvencije CITES (Sina et al., 2016).

2.3.1 Izvajanje konvencije CITES v Sloveniji

Slovenija je postala pogodbenica konvencije CITES 23. aprila 2000 in je bila po vrstnem redu 150. država podpisnica. Že v preteklosti je kot nečlanica izdajala dovoljenja, primerljiva s konvencijo CITES, ki jih je takrat izdajalo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, kasneje pa Ministrstvo za kulturo. Po uveljavitvi sporazuma je odgovornost za celotno izvajanje prevzela Agencija RS za okolje (v nadaljevanju ARSO). Takratni problem se je kazal predvsem pri neusposobljenih uslužbencih za izvajanje upravnih, strokovnih ali nadzornih nalog, neustrezni zakonodaji, nedorečenih pristojnostih drugih sektorjev (carine, policije, inšpekcij), pa tudi pri nepoznavanju problematike v očeh strokovne in širše javnosti. Izvajanje celotnega procesa konvencije CITES je kompleksno, saj zajema tudi predpise drugih resorjev, kot so inšpekcijski, carinski, policijski in veterinarski (Franko, 2014, str. 50).

Neposredno po uveljavitvi se je konvencija CITES izvajala neposredno na podlagi zakona o njeni ratifikaciji, leta 2003 pa se je s sprejemom uredbe Vlade njeno izvajanje prilagodilo predpisom Evropske skupnosti. Slednji od 1. maja 2004 veljajo neposredno tudi v naši državi, tako da se danes konvencija CITES v Sloveniji izvaja z Uredbo Sveta (ES) 338/97. Njeno izvajanje med drugim zagotavljajo tudi domači predpisi, predvsem Uredba o ravnanju in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami ter predpisi, ki urejajo odvzem živali in rastlin iz narave, označevanje in gojitev živali, oskrbo zaseženih in odvzetih osebkov, bivalne pogoje za zadrževanje živali in vodenje evidence o trgovini z njimi. Pri pripravi in sprejemu večine izvedbenih predpisov ter usklajevanju predlaganih rešitev z drugimi resorji je ARSO tudi aktivno sodeloval (Vode.si, 2019).

Nadzor nad spoštovanjem konvencije CITES in Uredbe Sveta (ES) 338/97 izvajajo carinski organi, policija in pristojne inšpekcijske službe. V zadnjih letih slovenski nadzorni organi odkrijejo približno 20 primerov kršitev predpisanih pravil mednarodnega trgovanja. K učinkovitemu odkrivanju in obravnavi kršitev prispevajo redno in sistematično usposabljanje nadzornih organov ARSO ter uspešno medsebojno obveščanje in sodelovanje. ARSO nudi nadzornim organom strokovno pomoč pri določanju vrste pripadnosti in varstvenega statusa zaseženih osebkov ter v primeru zasega živih živali zagotavlja njihovo nastanitev in začasno oskrbo v zatočišču za živali prosto živečih vrst. Po zaključenem postopku kršitve in pravnomočnem odvzemu osebkov odloča agencija tudi o njihovi trajni oddaji.

Sodelovanje med upravnim organom, carino in policijo je od leta 2002 urejeno z ustanovitvijo medsektorske skupine za preprečevanje nedovoljene trgovine z ogroženimi vrstami, ki jo sestavljajo stalni člani iz Uprave kriminalistične policije, Generalnega carinskega urada in ARSO. Naloge skupine so skupno in usklajeno delovanje pri preprečevanju in nadzoru nezakonite trgovine z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, vključno z zbiranjem podatkov, izmenjavo informacij in izvedbo skupnih akcij o nezakonitih dejanjih, pripravo sistemskih rešitev ter nudenjem medsebojne strokovne pomoči. V kršitve so vključeni predvsem mrtvi osebki in njihovi deli ali izdelki iz njih, kot so na primer ogrodja kamenih koral, lupine morskih školjk in polžev, najdenih v osebni prtljagi

potnikov. Carina je odvzela tudi večje število izdelkov tradicionalne azijske medicine, ki vsebuje dele zavarovanih živali in rastlin. Predmet kršitev so bili kaviar jesetrovk, lovske trofeje in deli živali (kiti, medved, volk, afriški slon, krokodil, povodni konj, kanja). Med živimi rastlinami so bile odvzete kakteje in orhideje, pri živih živalih pa predvsem kopenske in sladkovodne želve. Cariniki vsako leto odkrijejo tudi številne primere tihotapljenja mrtvih ptic iz vzhodno- in južnoevropskih držav za prehrambne namene. Zaradi kršenja Bernske konvencije in domače zakonodaje so bili nekateri primeri obravnavani na sodiščih, zoper kršitelje pa izrečene tudi denarne in pogojne zaporne kazni. V obravnavanih kršitvah je bilo skupaj odvzeto preko 15.000 mrtvih živali (Voda.si, 2019).

2.4 Nezakonita trgovina z zaščitenimi živalskimi vrstami

Skromna definicija nezakonite trgovine je prodaja izdelkov, ki niso prosto dostopni na normalnem trgu in imajo posebno ceno. Pojem je močno povezan z organizirano kriminaliteto, saj za nezakonito trgovino večinoma skrbijo večje mafijske združbe oziroma posamezniki, ki želijo hiter zaslužek. Posledica nastanka nezakonite trgovine je pomanjkanje denarja, surovin, zdravil in izkoriščanje takih situacij. S pomočjo slabih okoliščin je organizirana kriminaliteta dosegla svoj cilj – prodajati na črnem trgu. Vse, kar si nekdo zaželi, lahko tudi dobi, seveda v zameno za primerno postavljeno vrednost. Z uvedbo raznoraznih zakonov, da bi se ilegalna trgovina omejila, imamo občutek, da se ta še bolj povečuje.

Nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami je le ena plat ekološke kriminalitete, vključuje pa odvzem, trgovanje (dobavo, prodajo), uvoz, izvoz, predelavo, pridobivanje in uživanje izdelkov iz živali in rastlin, vključno z lesom in drugimi gozdnimi proizvodi. Ti zločini imajo številne posledice, ki med drugim pospešujejo uničevanje gozdnih površin in živalskih in rastlinskih vrst ter prispevajo h krčenju gozdov, dezertifikaciji in degradaciji okolja.

Nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami resno ogroža preživetje številnih rastlin in živali, zmanjšuje biotsko raznovrstnost in odvzema dragocene obnovljive vire iz narave. Medtem ko so nekateri od teh vplivov očitni, obstajajo tudi številni tisti vidiki trgovine z

divjimi vrstami, ki neposredno niso – bolj ko določene vrste postanejo ogrožene, večja je njihova tržna vrednost, s čimer se povečuje interes nezakonite trgovine. Primer je dobiček, ustvarjen s trgovino z nosorogi, ki je lahko večji od dobička, ustvarjenega s trgovino z diamanti in kokainom. Čeprav obstaja mnenje, da trgovina s prostoživečimi vrstami spada med najbolj donosne oblike organizirane kriminalitete in da postaja četrta največja nezakonita dejavnost na svetu (za drogami, ponarejanjem blaga in trgovino z ljudmi), realno stanje kaže, da narava oblike nezakonite trgovine s prostoživečimi vrstami otežuje, če ne celo onemogoča možnost, da bi jo kvantitativno opredelili. Kljub temu program Združenih narodov za okolje (UNEP) namiguje, da bo v prihodnje trgovina s prostoživečimi vrstami vredna med sedem in 23 milijardami dolarjev letno (Network for animals, 2016, str. 4–5).

Obstajajo trdni dokazi, da je nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami povezana z organizirano kriminaliteto, nasiljem, grožnjo in oboroženimi spopadi ter da lahko destabilizira vlado in ogrozi nacionalno varnost. World Wide Trade (2019) navaja vplive nezakonite trgovine s prostoživečimi vrstami, in sicer:

- nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami ogroža varnost držav. Velik del trgovine z nezakonitimi proizvodi vodijo kriminalne združbe s širokim mednarodnim dosegom, dobiček pa se lahko uporabi za financiranje civilnih sporov in dejavnosti, povezanih s terorizmom. Nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami je povezana tudi z drugimi oblikami nezakonite trgovine in pranja denarja;
- nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami ovira trajnostni in gospodarski razvoj. Korupcija, povezana z nezakonito trgovino in njenim posledičnim ogrožanjem varnosti, preprečuje investicije in ovira gospodarsko rast tranzitnih držav in držav v razvoju. Obenem zmanjšujejo učinkovitost vlad, rušijo pravno državo, škodujejo ugledu države in vplivajo na rast lokalnih skupnosti;
- nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami uničuje naravno bogastvo. Južna Afrika je dober primer tega – neposredni prispevek turizma v bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) se je v letu 2011 povečal s 84,3 milijarde randov na 93,3 milijarde randov oziroma 3 % BDP v letu 2012. Njeno naravno bogastvo ima veliko rekreacijsko vrednost, zato trenutno uspešno konkurira na ekološkem turističnem trgu kot ena izmed najhitreje rastočih svetovnih turističnih industrij. Nezakonito

izkoriščanje prostoživečih vrst lahko močno izčrpa določene vrste in v nekaterih primerih privede tudi do izumrtja.

Kljub tem zelo resnim vplivom je v večini držav nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami slabo razumljena in pogosto spregledana zaradi drugih prednostnih nalog. Poleg tega zakonska podlaga ni vedno v toku s spreminjajočimi se karakteristikami in stopnjo tovrstne nezakonite trgovine. Za storilce tovrstnih kaznivih dejanj to pomeni, da jim ponuja številne možnosti za pridobivanje večjega dobička, medtem ko so posledice njihovega odkritja precej nizke.

3 Predstavitev živalske vrste – nosorogi

3.1 Zgodovina obstoja nosorogov

Vrnimo se v čas pred 30 milijoni let, v čas, preden se je pojavil sodoben človek. Tropski gozdovi so se krčili in travnate savane so se širile. Ta bujna naravna okolja so bila dom že dolgo izumrlim bitjem, velikanskim nosorogom, ki so bili visoki pet metrov in tehtali do 20 ton. Ta pošastna bitja so se sprehajala po odprtih ravninah, ki so se raztezale vse od vzhodne Evrope do sedanje Kitajske. S svojim velikim telesom in velikim razponom gibanja lahko sklepamo, kako so nosorogi živeli v času, ko so bili na vrhuncu svojega življenja. Ta vrhunec je trajal 50 milijonov let, ko so se selili po celinah, soočali s prazgodovinskimi hijenami in velikanskimi krokodili, prenašali hladne vremenske razmere ledene dobe ter se kmalu po izumrtju dinozavrov prilagodili tropski vročini (BBC.com, 2019).

Danes se svet sooča s številnimi idejami, kako naj bi pristopili k reševanju nosorogov – živali, ki je na pragu izumrtja. Države naj bi z varovanjem območij, v katerih živijo, predvsem pa z ustavitvijo nezakonite trgovine z nosorogi, povečala njihovo verjetnost preživetja. To pomeni, da je treba s posebnimi ukrepi ustaviti nezakoniti lov na nosoroge, hkrati pa se spopadati z obsežno mrežo organizirane kriminalitete, ki rogove nosorogov prodaja na črnem trgu na Kitajskem in v drugih azijskih državah. V ta sklop je pomembno dodati tudi sistem povpraševanja po živalskih produktih – trenutno na Kitajskem rogovi nosorogov predstavljajo statusni simbol, zato so ljudje zanje pripravljeni plačati velike vsote denarja. Če bodo ljudje ozaveščeni o problematiki te trgovine in njenih posledicah, lahko pričakujemo zmanjšanje zanimanja po tovrstnih izdelkih, posledično se bo pričela obnavljati populacija nosorogov. Za nekatere vrste nosorogov je morda že prepozno, vendar pa beli in črni nosorog predstavljata potencial, ki se ga ne sme izpustiti. Še vedno smo daleč do končnega cilja. Čas, ko so nosorogi vladali svetu, je stvar preteklosti, ki je ni več mogoče obuditi.

Kot že omenjeno, se nosorogi prvič pojavijo pred približno 50 milijoni let s kompleksno serijo evolucionarnih poti skozi zaporedje geoloških faz. Vseh pet vrst nosorogov spada v red sesalcev, Perissodactyla, oziroma med lihoprste kopitarje. Med Perissodactyle spadajo tudi konji in tapirji, njihova evolucija pa se je začela v zgodnjem paleocenu ali morda še prej, v pozni kredi. Zanje je značilno, da hodijo po zadnji povišani prstnici, ki tvori kopito. Nosorogi so bili zelo raznolika in bogata družina sesalcev ter največji kopenski sesalci na vseh severnih celinah. V tistem prazgodovinskem obdobju jih je bilo mogoče opaziti v vseh ekosistemih, v različnih velikostih in različnih načinih prilagoditve na okolje (Rhino Resource Center, 2019).

Prvi znani sesalec, ki je bil podoben nosorogu, je *Hyrachyus eximus*, ki izvira iz zgodnjega eocena in je bil najden v Severni Ameriki. Ta izredno majhna žival je spominjala na zgodnje tapirje in konje, ni pa imela roga. Rogovi so se pojavili šele kasneje in v evolucijski zgodovini nosorogov postali opredeljujoča značilnost, s pojavom družine Rhinocerotidae v poznem eocenu. Takrat so se pojavile tri družine nosorogov: Hyracodontidae ali tekaški nosorogi, Amaryndodontidae ali vodni nosorogi in Rhinocerotidae, predniki današnjih petih vrst nosorogov. Hyracodontidae so bili prilagojeni za hitrost in so bili različnih velikosti, od majhnih kot današnji psi do velikih kot današnji konji ali celo kot žirafe (*Indricotheres*). Hyracodontidae so živeli od sredine eocena do zgodnjega miocena, družina Amaryndodontidae pa je bila najbolj razširjena vrsta, ki se je pojavila v Ameriki in Evraziji v poznem eocenu in zgodnjem oligocenu. Toda med oligocenom je število vrste Amaryndodontidae začelo upadati, do srednjega miocena je tako preživela le še vrsta nosorogov, podobnih povodnemu konju. Rhinocerotidae se prvič pojavi v poznem eocenu v Evraziji. Najstarejše vrste so bile majhne, večje vrste pa so se pojavile kasneje. Nosorogi so se razširili tudi po Severni Ameriki, znanih pa je bilo približno 26 različnih rodov. V zgodnjem oligocenu pride do izumrtja večine teh zgodnjih rodov (Rhino Resource Center, 2019).

Najbolj znana skupina nosorogov je azijski *Indicotheres*, ki naj bi spadal med največje kopenske sesalce, ki so kadar koli obstajali. Ti nosorogi niso imeli rogov, v višino naj bi merili skoraj šest metrov in v dolžino devet metrov. Njihova teža naj bi bila blizu 20 ton. Volnati

nosorog (*Coelodonta antiquitatis*) se je prvič pojavil pred skoraj milijonom let, v Evropi pa se je prvič pojavil pred približno 600.000 leti, skupaj v mamutom (*Rhino Resource Center*, 2019). Skupaj z mamutom naj bi torej živel v pasovih tundre in hladne stepe v Evropi in Aziji. Bil je edini nosorog, ki se je uspešno prilagodil hladnim razmeram. Razvil se je v Aziji, natančneje v Mongoliji, in se razširil po Evropi. Nikoli ni uspel preiti Beringove ožine in se razširiti po Severni Ameriki. V obdobju pleistocena je bil široko razširjen, danes pa njegovega naslednika najdemo le še na toplih območjih afriških savan in azijskih pragozdov. V starejših obdobjih pleistocena je v Evropi živel stepski pritlikavi nosorog *Dicerorhinus etruscus*, ki je bil prilagojen na toplejše podnebje starejšega pleistocena. Kasneje se razvije stepski nosorog z dvema rogovoma *Dicerorhinus hemitoechus*, med največje nosoroge z dvema rogovoma pa spada *Dicerorhinus kirchberghensis*. Volnati nosorog je živel v nižinah in se pogosto selil po rečnih dolinah. Te poti so v vrhuncu hladnega vremena segale daleč proti jugu, kar kažejo številna najdišča po Evropi in Aziji. Njegovo telo je bilo pokrito z dolgimi in gostimi temno rjavimi dlakami. Dolg je bil do 3,5 metra in visok do dva metra. Velika in spuščena glava se je končala z gobcem, na katerem je rog, dolg do en meter. Ušesa so bila majhna, prekrita z dlakami, na hrbtu pa je imel grbo. Prehranjeval se je z nizkim stepskim rastlinjem in mladimi vejicami (Barišić, 2009, str. 10–11).

3.2 Vrste nosorogov in stopnja ogroženosti

Trenutno lahko po svetu najdemo pet vrst nosorogov, dve se pojavita v Afriki in tri v Aziji. Obe afriški vrsti sta razdeljeni na podvrste, in sicer beli nosorog se deli na južnega belega in severnega belega nosoroga, črni nosorog pa na južno-osrednjega črnega, južno-zahodnega črnega, vzhodnega črnega in zahodnega črnega nosoroga. Taylor et al. (2014, str. 12) navajajo, da se v zadnjem času namiguje, da naj bi zahodni črni nosorog izumrl.

3.2.1 Črni nosorog (*Diceros bicornis*)

Črni nosorog je na splošno manjši od svojega belega sorodnika. Odrasli so tehtali od 800 do 1.400 kg. Gre za vrsto, ki se je prehranjevala z grmičevjem, majhnimi drevesi in drugimi rastlinami. Najdemo ga v različnih okoljih, npr. gozdu, savani in puščavi. Samci in samice

živijo pretežno v samoti, veliko časa v sedečem oziroma ležečem položaju. V preteklosti je predstavljala najštevilčnejšo vrsto nosorogov na svetu, nato pa se je v letu 1960 število zmanjšalo z nekaj sto tisoč na približno sto tisoč, predvsem zaradi pretiranega divjega lova. Temu je sledil dramatični 98-odstotni upad med letoma 1960 in 1995, ravno tako zaradi obsežnega divjega lova in ubijanja živali. Med letoma 1995 in 2010 so prizadevanja za ohranitev vrste dosegla porast z 2.410 na 4.880, vendar je v zadnjih letih zopet opaziti porast nezakonitega lova, ki bo vsekakor pokazal svoje posledice (Janssens in Trouwborst, 2018, str. 151).

Kot že omenjeno, obstajajo štiri podvrste črnega nosoroga. V preteklosti meje med podvrstami niso bile strogo urejene, saj gre predvsem za razlike v habitatu in podnebjju v osrednjih območjih poselitve – obstaja verjetnost, da ima vsaka od podvrst prirejene genetske vedenjske prilagoditve, ki so posledica okolja, v katerem živijo. Zaradi navedenega naravovarstveniki pogosto govorijo o eni vrsti nosoroga in podvrste označujejo kot ekovrste. Podvrste črnega nosoroga so (Emsile in Brooks, 1999, str. 3):

- zahodni črni nosorog (*Diceros bicornis longipes*): gre za redko in najbolj ogroženo vrsto črnega nosoroga. Nekoč ga je bilo mogoče opaziti na različnih območjih savane srednje in zahodne Afrike, danes pa je le na severnem delu Camerrona ostalo nekaj primerkov. Število še vedno upada, podvrsti pa tako grozi verjetnost izumrtja v bližnji prihodnosti;
- vzhodni črni nosorog (*Diceros bicornis michaeli*): ta podvrsta ima daljše, vitkejše in bolj ukrivljene rogove in velja za agresivnejšo vrsto nosoroga. V preteklosti je bilo mogoče primerke te podvrste opaziti vse od Južnega Sudana, Etiopije in Somalije, Kenije in osrednje Tanzanije. Trenutno jih je največ v Keniji, medtem ko lahko nekaj primerkov najdemo tudi v Ruandi in Tanzaniji. Opaziti jih je mogoče tudi v nacionalnem parku Addo Elephant v Južni Afriki;
- jugozahodni črni nosorog (*Diceros bicornis bisornis*): gre za podvrsto z izrazito ravno držo, ki jo lahko najdemo v Namibiji, Južni Angoli, Zahodni Bocvani in jugozahodni Južni Afriki. Precejšnji del te populacije je danes ostal v puščavskih in sušnih savanskih območjih Namibije, nekaj primerkov pa je bilo naknadno premeščenih na različna ozemlja jugozahodne Južne Afrike;

- centralno-južni črni nosorog (*Diceros bicornis minor*): to je najštevilčnejša podvrsta črnega nosoroga. V preteklosti se je pojavljala vse od zahodne in južne Tanzanije prek Zambije, Zimbabveja in Mozambika do severnih in vzhodnih delov Južne Afrike. Verjetno se je pojavil tudi v južni Demokratični republiki Kongo (prej Zair), severni Angoli in vzhodni Bocvani. Danes ga lahko srečamo predvsem v Južni Afriki in v manjšem številu v Zimbabve, Svazilandu, južni Tanzaniji in Mozambiku.

3.2.2 Beli nosorog (*Ceratotherium simum*)

Beli nosorog je tretji največji sesalec na svetu, ki sega do 1,8 metra v višino in štiri metre v dolžino ter tehta približno 1800 kg (samice) in 2300 kg (samci). Najraje se zadržuje v savanskem habitatu, prehranjuje se pretežno s travo. Beli nosorogi večino časa preživijo v sedečem položaju, samci se običajno gibljejo blizu svojega domačega okolja. Teritorialno ozemlje se med spoloma razlikuje, pri moških se običajno vrti med 0,75 in 14 km², pri samicah pa med šest in 45 km². Obstajata dve podvrsti: severni in južni beli nosorog (Janssens in Trouwborst, 2018, str. 149–150).

Kot že omenjeno, obstajata dve podvrsti, za njuno razlikovanje pa se štejejo predvsem fizične razlike, ki so jih potrdile različne biološke študije. Podvrsti belega nosoroga sta (Emsile in Brooks, 1999, str. 7–8):

- severni beli nosorog (*Ceratotherium simum cottoni*): to podvrsto smo v preteklosti lahko našli na območjih severozahodne Ugande, južnega Čada, jugozahodnega Sudana, vzhodnega dela Srednjeafriške republike, severozahodne Demokratične republike Kongo (prej Zaira). Na lokalno razširjenost so verjetno vplivali primerni travniški habitat, redki gozdi savane, razpoložljivost vode in bližina naselitve ljudi. Kot posledica nezakonitega divjega lova sta danes v severozahodni Demokratični republiki Kongo ostala le še dva divja severna bela nosoroga, vendar pa nepotrjene študije kažejo, da obstaja še nekaj primerkov te podvrste v južnem Sudanu;
- južni beli nosorog (*Ceratotherium simum simum*): nekoč je bila ta podvrsta razširjena po Južni Afriki, vendar pa na koncu 19. stoletja pristane na pragu izumrtja, saj je ostalo le še dobrih 20 primerkov. Zaradi zagotovitve potrebne zaščite in

številnih premestitev zadnjih pripadnikov podvrste se do leta 1997 poveča število na približno 8440 prostoživečih živali in 650 živali v različnih nacionalnih zavetiščih in parkih. Danes je ta podvrsta najštevilčnejša v primerjavi z ostalimi podvrstami nosoroga. Najdemo jo predvsem v Južni Afriki, na nekdanjem območju Bocvane, Namibije, Svazilandije in Zimbabveja. Manjše populacije so bile odkrite tudi izven tega ozemlja, in sicer na Slonokoščeni obali, v Keniji in Zambiji.

3.2.3 Indijski nosorog (*Rhinoceros unicornis*)

Med azijskimi nosorogi je indijski nosorog največji in najmanj številnejši. Čeprav je le nekoliko manjši od belega nosoroga, ima določene značilnosti, ki ga od njegovega sorodnika precej razlikujejo: en sam rog in mišičasto telo. Običajni habitat predstavljajo rečni travniki, močvirja in gozdovi, prehranjuje pa se predvsem s travo, sadjem, listjem in vejami. Za njegov življenjski slog je značilno samotno življenje ali življenje v manjših skupinah. V preteklosti ga je bilo mogoče opaziti na severu Indije, vse do vznožja rek Bramaputre, Gangesa in Indusa, ki segajo v sedanje države Pakistan, Indijo, Nepal, Butan, Bangladeš in Mjanmar. Z divjim lovom v kombinaciji s progresivnim posegom v habitat nosoroga, predvsem z naselitvijo človeka na ozemlje, se je v začetku 20. stoletja pojavil upad na približno 200 primerkov. Zaradi navedenega sta Indija in Nepal sprejela stroge varovalne ukrepe za ohranitev vrste. Tako si je do leta 2007 ta vrsta nosoroga opomogla in spremenila status iz ogrožene v ranljivo vrsto. Število populacije se še naprej uspešno povečuje, kljub povečanemu divjemu lovu. Indijski nosorogi se trenutno nahajajo na različnih zaščitenih območjih v Indiji in Nepal, večina (70 %) pa jih je v Nacionalnem parku Kazirangu v Indiji. Drugo pomembnejše mesto, kjer se nahaja ta vrsta nosorogov, je Nacionalni park Royal Chitwan v Nepal. Lov in krčenje habitata predstavljata največji grožnji, poleg tega da je govora o izredno majhni populaciji. Dodatne izzive predstavljajo še ekstremne vremenske razmere, med katerimi še posebej izstopajo poplave. Hudi monsuni v letu 2017 so poplavalili zavarovana območja, kar je nosoroge dobesedno izpostavilo pred divje lovce (Janssens in Trouwborst, 2018, str. 151–152).

3.2.4 Javanski nosorog (*rhinoceros sondaicus*)

Javanski nosorog je eden izmed redkih velikih sesalcev in predstavlja manjšega brata indijskega nosoroga. Po velikosti je podoben črnemu nosorogu, ki se hrani z listjem, vejicami in poganjki gozdnih rastlin. Njihov naravni habitat predstavljajo nižinski tropski deževni gozdovi, zlasti v bližini vode. O bioloških značilnostih in njihovem načinu obnašanja je precej malo podatkov. V preteklosti so v deželah Azije živele tri podvrste javanskega nosoroga (*rhinoceros sondaicus sondaicus*, *R. s. annamitius* in *R. s. Inermis*), torej na območju Indije, Kitajske, vse do Malezije in indonezijskih otokov Jave in Sumatre. Zaradi pogostega lova in ekstremno izgube habitata se v zadnjih letih pojavi upad populacije. Danes je zaradi tega ta vrsta nosoroga na pragu izumrtja. Preživela je le podvrsta zahodnega javanskega nosoroga, ki se nahaja v Nacionalnem parku Ujung Kulon. Leta 2013 je v tem parku živelo 62 nosorogov. Gre za precej stabilno razmerje, predvsem zaradi tega, ker se je raven divjega lova v tem času znižala. Ob tem je treba poudariti, da je populacija ranljiva tudi zaradi bolezni, vulkanskih aktivnosti in cunamijev (Janssens in Trouwborst, 2018, str. 152–153).

3.2.5 Sumatranski nosorog (*dicerorhinus sumatrensis*)

Gre za najmanjšo vrsto nosorogov in edino, ki je pokrita z dlakami. Pravzaprav je najbližji sorodnik volnatega nosoroga, ki je izumrl pred približno 10.000 leti. Značilni habitat predstavlja vlažen hribovit svet z dostopno vodo, večinoma v primarnem tropskem pragozdu. Večino časa preživijo na enem mestu v sedečem položaju ali pa se valjajo po tleh, premikajo pa se ponoči. Hranijo se s sadjem, listi, vejicami in lubjem. Sumatranski nosorogi so zelo okretni in dobri plavalci, znano je, da veliko časa preživijo v vodi. Samice se običajno zadržujejo na območju od 10 do 15 km², medtem ko samci potrebujejo nekoliko večji prostor, in sicer do 50 km². Podatki kažejo, da naj bi bile prisotne tri podvrste javanskega nosoroga, med temi je *Laceitis Dicerorhinus sumatrensis* verjetno že izumrl, kljub temu da obstaja verjetnost, da nekaj primerkov te podvrste še vedno živi v severnem Mjanmarju. Drugi dve podvrsti živita v manjših, nepovezanih populacijah v Indoneziji in Maleziji, status populacije pa je nejasen. Podvrsto *D. s. harrissoni*, znano tudi kot borneov nosorog, je

mogoče opaziti v izredno majhnem številu. Populacija v Nacionalnem parku Tabin v malezijskem delu Bornea je bila pred kratkim razglašena za izumrlo, vendar obstaja verjetnost, da nekaj primerkov te podvrste še živi v vzhodnem Kalimantanu. Približno 200 primerkov sumatranskega nosoroga živi v različnih nepovezanih krogih na indonezijskem otoku Sumatra, nekaj primerkov pa tudi v Maleziji. Skupno število sumatranskih nosorogov se je v zadnjih letih zmanjšalo za vsaj 80 %, za kar sta zaslužna predvsem nezakoniti divji lov in izguba habitata. Poudarek na ohranitvi vrste je trenutno usmerjen na programe vzreje, pri čemer negativno vpliva predvsem pomanjkanje interesa za sodelovanje med indonezijskimi in malezijskimi oblastmi (Janssens in Trouwborst, 2018. str. 153–154).

Nosorogi so obstajali že pred približno 40 milijoni let, torej veliko dlje kot človek. Včasih so živeli prosto, na različnih krajih po svetu. S svojo ogromno postavo, velikimi rogovi in debelo oklepno kožo so še vedno videti podobno kot prazgodovinske živali. Ko človek pogleda v oči te velike in mirne živali, lahko vidi najlepši vir naravne dediščine našega planeta. Najbolj grozno pa se sliši, da gre za naravno dediščino, ki je na pragu izumrtja. Na prelomu 19. stoletja je bilo na svetu okrog en milijon nosorogov, vendar se je ta številka v zadnjih desetletjih močno znižala. Pred 40 leti jih je bilo še 70.000, danes pa se ta vrsta uvršča na seznam kritično ogroženih živali, ki se borijo za svoje preživetje.

Trenutno so tri od obstoječih petih vrst nosoroga kritično ogrožene in se tako soočajo z izredno visokim tveganjem za izumrtje. Javanski in sumatranski nosorog sta kritično ogrožena, medtem ko je indijski nosorog uvrščen med ranljive. Leta 2011 je bila podvrsta javanskega nosoroga v Vietnamu razglašena za izumrlega. Za obe afriški vrsti, belega in črnega nosoroga, je še pred nekaj desetletji nazaj obstajala velika verjetnost izumrtja, vendar se je bilo temu, zahvaljujoč posebnim programom ohranjanja vrste, mogoče izogniti. Južni beli nosorog je bil rešen prav zaradi predanosti ljudi, ki so pod okriljem programa za reševanje nosorogov populacijo zadnjih 200 nosorogov uspešno dvignili na 20.000. Beli nosorogi so tako označeni kot ogroženi, medtem ko so črni nosorogi še vedno na listi kritično ogroženih vrst. Podvrsta zahodnega črnega nosoroga je bila leta 2011 razglašena za izumrlo, medtem ko je na svetu le še pet primerkov severnega belega nosoroga – živijo v rezervatu v Keniji (The Rhino Orphanage, 2019).

4 Vloga organizirane kriminalitete pri ogrožanju nosorogov

4.1 Namen in vzroki lovljenja nosorogov

Rog nosoroga je sestavljen iz popolnoma drugačne strukture kot okel slona. Slonov okel je namreč povečan sekalni zob, poznan kot slonovina. Rog nosoroga pa je sestavljen iz trdnega keratina, podobno kot človeški lasje in nohti. Ko ga enkrat odrežemo ali odlomimo, bo ponovno zrasel. Čeprav lahko rog nosoroga nenehno raste, v povprečju zraste le za šest centimetrov letno, kar načeloma ne zadostuje za potrebe divjih lovcev oziroma za potrebe povpraševanja po nosorogovih rogovih. Večkrat je bila že predlagana ideja o vzreji nosorogov zaradi potreb po rogovih, vendar slednje ni ravno donosno, ker zaradi počasne rasti rogov ne zmore zapolniti potreb po povpraševanju (Christian, 2014, str. 5). Rog nosoroga že dolgo velja za pomembno sestavino tradicionalnih azijskih zdravil, ki so se uporabljala za zdravljenje številnih obolenj, še posebej vročine in cerebrovaskularnih bolezni. Medtem so se izrezljani in polirani rogovi uporabljali v dekorativne namene, npr. posoda za pitje, ki je bila še posebej cenjena pri kitajskih cesarjih pred mnogimi stoletji. Nenehno lovljenje je skozi leta dramatično zmanjšalo populacijo posameznih podvrst nosoroga do točke, kjer so postali kritično ogroženi. Tradicionalna trgovina z rogovi nosoroga je tako v devetdesetih letih postala prepovedana po celotnem svetu.

Kot zelo učinkovita se je izkazala prav Južna Afrika, ki je s procesom upravljanja varstva prek svoje vlade in lastnikov zasebnih rezervatov ohranila razmeroma veliko število populacije teh živali. Veliko je dosegla s Konvencijo o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES), s pomočjo katere ureja trgovino z divjimi živalmi. Na tak način je Južna Afrika dovolila izvoz nosorogovih rogov, če gre za rogove, ki so bili pridobljeni z zakonitim lovom. Do začetka leta 2000 se je tak lov izvajal na pravičen in zakonit način, vendar se je istočasno pojavil tudi porast črnega trga, ki sicer sprva ni imel očitnega vzroka (Sellar, 2016). Vrednost nosorogovega roga je tesno povezana s kulturnimi prepričanji, ki mu dajejo vrsto funkcionalnih in simboličnih lastnosti. Njegova

transcendentalna vrednost se je prenašala skozi zgodovino verovanja. Veliko potrošnikov še celo v današnjih časih pripisuje nosorogovemu rogu nadnaravne oziroma mitološke lastnosti. Medtem ko zmanjševanje populacije nosorogov vpliva na dvig cene nosorogovega roga, je bila njegova uporaba skozi zgodovino povezana s političnimi, gospodarskimi in vojaškimi elitami, torej z družbo, ki si je lahko privoščila plačilo visoke vrednosti izdelka. V času omejene ponudbe se je cena nosoroga povzpela na nove ekstremne višine in se nikoli več ni vrnila na prvotno, nižjo ceno. Podobno kot na trgu s slonovino tudi nosorogov rog predstavlja diferenciran izdelek s heterogenim profilom potrošnikov (Hubschle, 2016, str. 156–157).

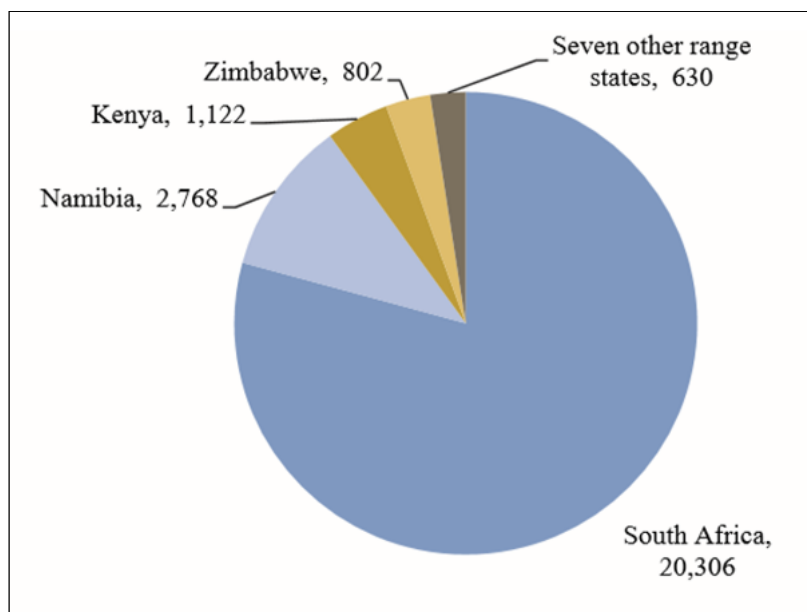
V nadaljevanju predstavljamo ključne namene uporabe nosorogovega roga, pri čemer je treba poudariti, da lahko določen potrošnik hkrati zajema več različnih namenov uporabe. Medtem obstaja tudi možnost, da se primarni namen uporabe v določenem trenutku spremeni, npr. nosorogov rog je bil podarjen določenemu potrošniku, ki ga kasneje uporabi zaradi reševanja zdravstvenih težav. V prvotni situaciji gre torej za uporabo nosorogovega roga kot statusnega simbola (darilo), nato pa se primarni namen spremeni v uporabo v zdravstvene namene. Hubschle (2016, str. 156–161) je na podlagi raziskovanja, ki ga je opravil v letu 2015 v severni Afriki in severovzhodni Aziji, določil naslednje glavne motive potrošnikov za nakup nosorogovega roga:

- **nosorogov rog kot naložba ali orodje za pranje denarja:** tako legalni kot kriminalni akterji uporabljajo nosorogov rog kot vir naložbe. Govorimo o izdelkih d'art, ki so narejeni iz nosorogovega roga in se običajno prenašajo iz roda v rod. Na trgu je mogoče opaziti različne izdelke iz nosorogovega roga, npr. okrašene rezbarske skodelice, vaze in druge oblike umetniškega ustvarjanja, pogosto gre tudi za različne verske predmete, npr. zapestnice in buda kroglice. Nekateri kupci so zakoniti zbiralci in ljubitelji umetnosti, medtem ko se drugi opirajo predvsem na ekonomska načela. Matematika je preprosta – ko se število živih nosorogov manjša, naložbena vrednost izdelkov iz nosorogovih rogov raste, ravno tako se investicija v nosorogove roge tudi v času finančne negotovosti šteje za izredno varno naložbo;
- **nosorogov rog kot statusni simbol:** gospodarsko izobilje in naraščajoča družbena mobilnost na Kitajskem in v Vietnamu sta v zadnjem desetletju povečala

povpraševanje po izdelkih iz nosorogovega roga. Premožni posamezniki kažejo svoj status in bogastvo z uživanjem nosorogovega roga kot zdravilnega tonika ali kot zdravilo, ki blaži posledice opitja. Raziskave kažejo, da se nosorogovi rogovi pogosto pojavljajo na ekskluzivnih zasebnih zabavah ali v klubih, kjer lastnik povabljenecem ponudi koktajl iz mletega nosorogovega roga, riževega vina in destiliranega žganja. Nosorogov rog je možno uporabiti tudi v kombinaciji z različnimi alkoholnimi pijačami ali drogami. Nekatere raziskave namreč nakazujejo, da hedonistični potrošniki absorbirajo zmleti prah iz nosorogovega roga na enak način, kot se absorbira kokain;

- **nosorogov rog kot zdravilo:** prvotno naj bi se nosorogove rogove uporabljalo za zniževanje povišane telesne temperature in zdravljenje različnih vnetij, razstrupljanje in stabilizacijo centralnega živčnega sistema. Kasneje se njegova uporabnost razširi tudi na zdravljenje raka, možganske kapi in impotence. Zanimivo je, da je uporaba nosorogovega roga kot afrodiziaka do nedavnega veljala za zahodnjaški mit, ki pa nima niti empirične niti medicinske podlage.

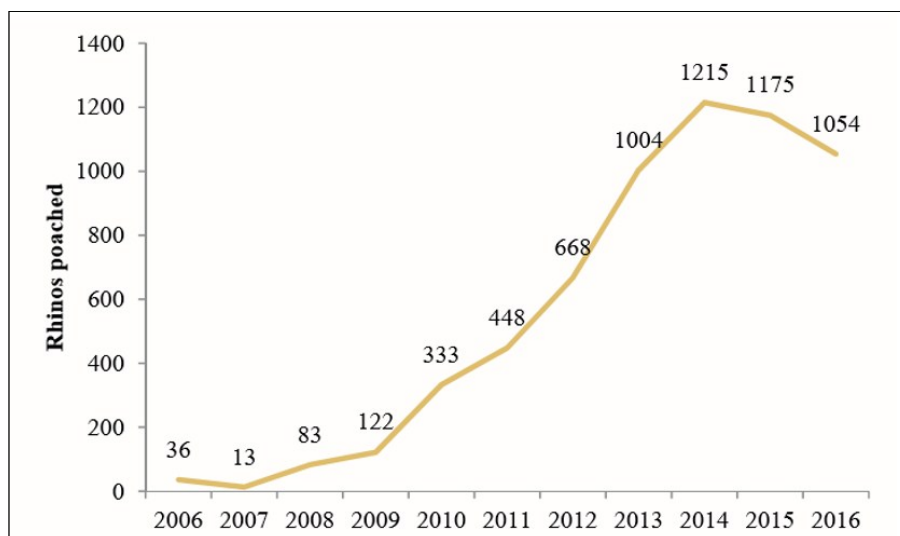
V primerjavi z nosorogi na svetu nobena druga vrsta živali ni bila tako hitro izčrpana zaradi divjega lova, kar je verjetno posledica visoke tržne vrednosti nosorogovih rogov. Raziskave kažejo, da je bilo leta 1960 na svetu predvidoma okrog 100.000 črnih nosorogov, njihovo število pa je do leta 1970 dramatično upadlo na 65.000, leta 1996 pa jih je bilo na svetu le še 2200. Slednje dejansko potrjuje najvišji upad populacije vseh velikih sesalcev, zabeleženih v zgodovini (J de Wet, 2014, str. 7). Populacija nosorogov se v zadnjih 25 letih zopet zvišuje in v večini držav počasi napreduje, vendar pa njihovo število ostaja na kritični ravni, saj je na svetu trenutno manj kot 30.000 nosorogov (UNODC, 2018, str. 9). Slika 4.1 prikazuje nacionalno porazdelitev populacije afriških nosorogov v letu 2015.

Graf 4.1: Nacionalna porazdelitev afriških nosorogov v letu 2015 (UNODC, 2018, str. 10).

S slike 4.1 je razvidno, da je največ populacije nosorogov v Južni Afriki, in sicer 20.306. V ostalih državah je populacija nosorogov precej nižja, v Namibiji jih je 2768, v Keniji 1122 in v Zimbabveju 802. Ostalih 630 je porazdeljenih po sedmih drugih ozemljih po Afriki.

Zadnji razcvet divjega lova na afriške nosoroge se je pričel okoli leta 2008, takoj za zadnjim valom divjega lova na slone. Večina nezakonitega lova na nosoroge izvira iz Južne Afrike, natančneje iz Nacionalnega parka Kruger. Raziskave kažejo, da je v zadnjih dveh letih število odkritih ubojev nosorogov pričelo upadati. Čeprav gre nedvomno za dobro novico, je lokacija ubitih nosorogov precej zaskrbljujoča. Leta 2016 se je divji lov na nosoroge v Nacionalnem parku Kruger zmanjšal za skoraj 20 %, medtem ko se je v rezervatu Kwa-Zulu Natal povečal za 38 %. Ta nenaden premik kaže na taktično potezo preprodajalcev kot odziv na uveljavljanje prizadevanj konvencije CITES (UNODC, 2018, str. 10). Slika 4.2 prikazuje število ubitih nosorogov zaradi nezakonitega divjega lova v Severni Afriki med letoma 2006 in 2016.

Graf 4.2: Število ubitih nosorogov zaradi nezakonitega lova v Severni Afriki, 2006–2016 (UNODC, 2018, str. 11).

V preteklosti so večji del nezakonitega lova izvajali mozambiški državljani, ki so vstopili v Kruger iz Nacionalnega parka Limpopo v Mozambiku. Po navedbah mozambiške vlade je bilo v povezavi s tihotapljenjem nosorogovih rogov izvedeno več aretacij državljanov Vietnama in Mozambika, in sicer v dveh obdobjih (marec in maj 2016), v katerih so zasegli skupno 34 nosorogovih rogov. Ker je v Mozambiku trenutno le še peščica nosorogov, predvidevajo, da ti rogovi izvirajo iz sosednjih držav. Ravno tako raziskovalci predvidevajo, da trg nezakonitega divjega lova nosorogov in trg nosorogovih rogov usmerjajo mednarodne organizirane kriminalne organizacije. Iz pregleda zaseženih nosorogovih rogov so preiskovalci razbrali, da gre za različne podvrste, kar pomeni, da nosorogi verjetno ne izvirajo iz istega ozemlja. Čeprav je upad nezakonitega lova v Južni Afriki v zadnjih letih upadel, številke kažejo, da gre še vedno za izredno visoko raven, višja kot je bila v preteklosti. Podatki iz World Wise med letoma 2006 in 2016 kažejo, da je bilo več kot 70 % nosorogovih rogov namenjenih v Vietnam in na Kitajsko, kjer povprečna cena na kilogram roga znaša 26.000 ameriških dolarjev (v nadaljevanju USD). Cena je sicer precej nižja, kot kažejo raziskave iz preteklih let, kar je lahko posledica pomanjkanja sistematičnega vzorčenja v preteklosti. Možno je tudi, da je upad cene realen. Nadaljnje spremljanje namreč nakazuje na upad cene v letu 2017, in sicer na 18.000 USD. Če so se navedene cene resnično znižale, lahko to povežemo z upadom nezakonitega divjega lova v Južni Afriki, ki

se pojavi v zadnjih dveh letih, in posledično tudi s padcem nezakonite trgovine z nosorogovimi rogovi (UNODC, 2018, str. 11–12).

Nekaj časa je veljalo, da je bil jemenski trg najpomembnejši trg nezakonite trgovine, vendar poročilo Svetovne zveze za varstvo narave (v nadaljevanju IUCN) in Mreže o spremljanju nezakonite trgovine z divjimi živalskimi vrstami (v nadaljevanju TRAFFIC) iz leta 2009 kaže, da je velik odstotek nosorogovih rogov namenjen predvsem tradicionalni kitajski medicini (v nadaljevanju TCM). V tem kontekstu se nosorogov rog uporablja za zdravljenje vročine in posledic kapi. Na uradni spletni strani vietnamske vlade je bilo v času raziskovanja, ki sta ga opravili prej omenjeni organizaciji, mogoče opaziti oglas o uporabi nosorogovega roga v namene zdravljenja rakavih obolenj. Omenjeno sicer nima nikakršne zveze z vlado ali njeno politiko, ravno tako kot navedena dejstva o zdravilni učinkovitosti nosorogovega roga pri zdravljenju raka nimajo nikakršne teoretične podlage. Različne študije namreč dokazujejo, da je nosorogov rog mešanica keratina, kalcija in melanina. Kitajska univerza v Hongkongu je izvedla študijo o uporabi večjih odmerkov nosorogovega roga pri podganah ter dokazala vpliv na zmanjšanje vročine. Podoben učinek imajo tudi izvlečki roga Sajga antilope in vodnega bivola. Težava se pojavi v odmerkih, ki jih v ta kontekst izdaja TCM, saj so precej nižji od odmerkov, uporabljenih v prej omenjeni študiji. Uporaba nosorogovega roga v Jemnu je namenjena predvsem svečanim in dekorativnim namenom. Čeprav so tradicionalni ročaji Jambiya izdelani iz nosorogovega roga, jih danes proizvajalci izdelujejo predvsem iz roga vodnih bivolov, kameljih nohtov ali celo iz plastike (Daly et al., 2011, str. 8).

Torej, dejavniki, ki vplivajo na nakup nosorogovega roga, trenutno niso tako enormno visoki v medicinskem smislu, temveč prej v pohlepu in želji po premožnosti. Pogosto se namreč pojavljajo informacije, namenjene širši populaciji, s katerimi jih želijo ponudniki nosorogovih rogov prepričati o medicinski učinkih. Na tak način bi radi povečali zanimanje in povpraševanje po izdelkih iz nosorogovega roga. Večja je vrednost izdelka, več tveganja so pripravljeni prevzeti člani organizirane kriminalitete. Zakon v Južni Afriki bi moral biti v sorazmerni interakciji z navedeno trditvijo. Pokrajina, ki je utrpela največjo izgubo nosorogov, je severozahodna Afrika, zato je globa za nezakonit divji lov vsaj za polovico

višja od glob v ostalih pokrajinah, poseljenih z nosorogi, znaša pa med 28.000 in 35.000 USD (Daly et al., 2011, str. 8).

4.2 Tržna vrednost nosorogovega roga

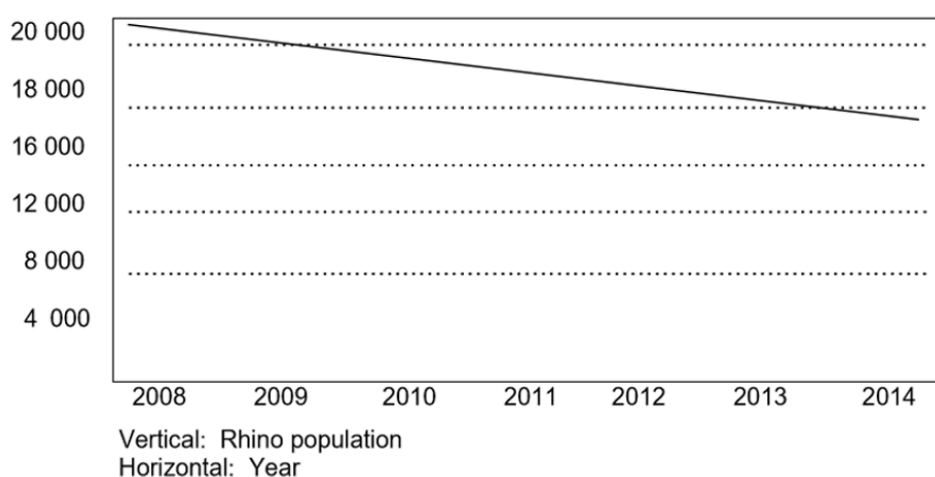
Preiskovalci EAL (angl. Elephant Action League) navajajo različne vrednosti izdelkov iz nosorogovega roga, ki so jih prepoznali med preiskovanjem črnega trga. Cene običajno temeljijo na teži (cena na gram), vendar nekateri ponudniki tovrstnih izdelkov navajajo tudi cene na kos, npr. v primeru obdelanih kosov nosorogovega roga. V nadaljevanju prikazujemo primere, na podlagi katerih ponudniki nosorogovih rogov vrednotijo različne izdelke (Crosta, Sutherland in Talerico, 2017, str. 68):

- barva – črni del nosorogovega roga (jedro) je dražji v primerjavi s svetlejšimi deli, predvidoma zaradi tega, ker ga je količinsko manj; črni deli nosorogovega roga imajo višjo vrednost od delov, ki so barvni;
- deli nosorogovega roga – deli, ki so odsekani iz zgornjega dela nosorogovega roga (še posebej konice), so bolj cenjeni in imajo višjo vrednost;
- vzorec krvi – ponudniki nosorogovega roga trdijo, da vzorec krvi na nosorogovem rogu pomeni, da je bil rog odsekan še v času, ko je žival živa; v kontekstu vrednosti to pomeni, da je cena nosorogovega roga višja;
- surovi celi, obdelani in preostali deli nosorogovega roga – obdelani ali osnovni, razrezani kosi se vrednotijo na podlagi prej omenjenih lastnosti, medtem ko se surovi celi kosi vrednotijo po teži. Preostali deli, ki se smatrajo kot ostanki nosorogovega roga, imajo najnižje vrednosti, uporabljajo pa se izključno v medicinske namene;
- lokacija trga in razpoložljivost surovin – cene, ki jih navajajo preiskovalci EAL, se spreminjajo tudi glede na lokacijo črnega trga in glede na razpoložljivost ponudbe.

Cene nosorogovega roga so bile najvišje med letoma 2012 in 2013. Takratna vrednost nosorogovega roga je dosegla 370.000 randov (v nadaljevanju RMB) oziroma 60.000 USD na kilogram. Obstajajo pa tudi razlike v lokaciji črnega trga, in sicer: v istem obdobju je npr. ponudnik s Kitajske navedel vrednost 180.000 RMB oziroma 26.500 USD na kilogram,

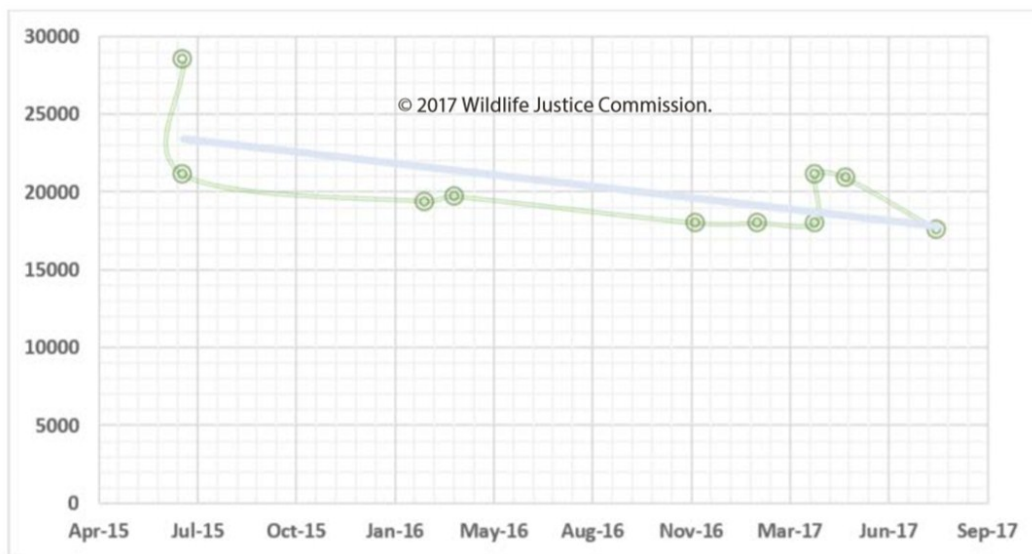
medtem ko je za isti izdelek ponudnik iz Vietnama navedel vrednost 275.000 RMB oziroma 40.000 USD na kilogram (Crosta, Sutherland in Talerico, 2017, str. 68). Zelo dobra primerjava je npr. zlato, katerega trenutna tržna cena znaša 49.665 USD na kilogram. Medtem trenutna tržna cena nosorogovega roga znaša med 50.000 in 60.000 USD na kilogram (Daly et al., 2011, str. 8).

Razvoj nezakonite trgovine z nosorogovimi rogovi je že iz daljne preteklosti povezan s komercialno vrednostjo nosorogovega roga. Slika 4.3 prikazuje rast vrednosti nosorogovega roga sorazmerno z upadom populacije nosoroga (J de Wet, 2014, str. 10).

Graf 4.3: Primerjava populacije belega nosoroga z vrednostjo nosorogovega roga (na kg) med letoma 2008 in 2014 (J de Wet, 2014, str. 11).

Tržna vrednost nosorogovega roga naj bi v letu 2015 znašala približno 65.000 USD na kilogram, medtem ko je trenutna tržna vrednost več kot za polovico nižja. Tržna vrednost nosorogovega roga se v Vietnamu, torej za kitajske povpraševalce, v zadnjih letih (od leta 2017 naprej) vrti med 17.000 in 22.300 USD. Medtem najdragocenejši del nosorogovega roga (konica), ki tehta do enega kilograma, dosega vrednost med 25.000 in 30.000 USD. Graf 4.4 prikazuje trend tržne vrednosti nosorogovega roga med letoma 2015 in 2017.

Graf 4.4: Tržna vrednost nosorogovega roga med letoma 2015 in 2017 (Wildlife Justice Commission, 2017).

Preiskovalci črnega trga odkrivajo, da tržne vrednosti nosorogovega roga variirajo glede na številne dejavnike, npr. lokacijo ponudnika, del, značilnosti in obdelavo nosorogovega roga. Najdražji kos nosorogovega roga je v samem središču roga, ki naj bi bil značilne črne ali temno modre barve. Iz središča se barva postopoma spremeni v rjavo, rdečo ali rumeno, zunanji obroč, ki se stika s kožo, pa je lahko celo bele barve. Na tržno ceno izdelkov iz nosorogovega roga pa vpliva tudi dejstvo, ali gre za prvi (sprednji) ali drugi (zadnji rog). Sprednji rog se običajno prodaja po višji vrednosti v primerjavi z zadnjim (Wildlife Justice Commission, 2017).

Največji trg nezakonite trgovine z nosorogovimi rogovi in njihovimi izdelki je že v preteklosti pokrival države na Daljnem vzhodu, npr. Kitajsko, Korejo, Tajvan, Tajsko in Vietnam. V predhodnih poglavjih smo zapisali, da je bil na začetku leta 199 beli nosorog v primerjavi s črnim nosorogom močno ogrožen zaradi pretiranega divjega lova. Slednje gre pripisati predvsem dejstvu, da je njegov rog bistveno večji od roga črnega nosoroga, kar posledično pomeni tudi večji dobiček na črnem trgu (J de Wet, 2014, str. 10–11).

Na Kitajskem je trgovina z nosorogovimi rogovi tehnično povsem nezakonita. Kljub temu na črnem trgu obstajata dva različna trga trgovine z nosorogovimi rogovi, eden vključuje medicinske namene nosorogovega roga, medtem ko je drugi namenjen luksuznim izdelkom. Kot že omenjeno, se rog nosoroga na črnem trgu prodaja za kar 60.000 USD na kilogram. Na podlagi različnih ekonomskih analiz rast bogatejšega mestnega srednjega razreda na Kitajskem in v drugih azijskih državah spodbuja trg luksuznih dobrin, kamor spadajo tudi izdelki iz nosorogovega roga. Kljub temu da je mogoče nosorogove rogove najti v trgovinah po vsej Kitajski, preiskovalci EAI v okviru raziskave v letu 2015 ugotavljajo, da nosorogov rog ne predstavlja več primarnega sredstva, prek katerega črni trg funkcionira. Ta trg se je namreč preselil na svetovni splet, najprej prek standardnih spletnih mest za prodajo medicinskih izdelkov, nato pa še na področje prodaje luksuznih izdelkov (Crosta, Sutherland in Talerico, 201, str. 21).

4.3 Vključenost organizirane kriminalitete v nezakonito trgovino z nosorogi

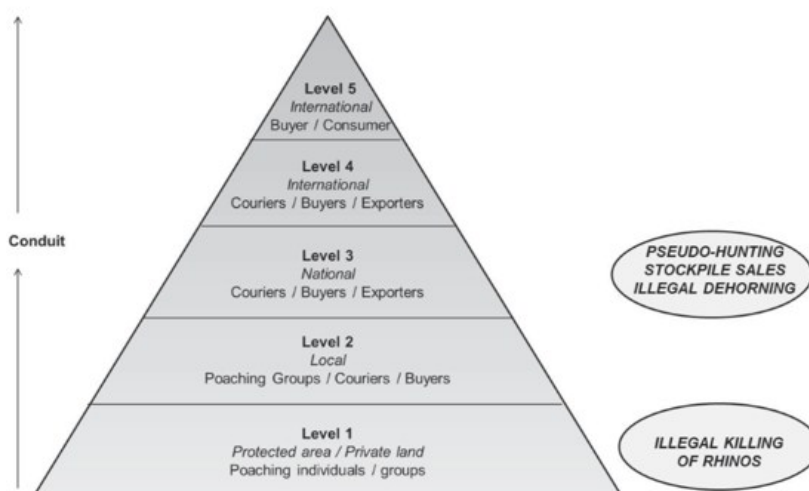
Vsako skupino ljudi, ki se pojavijo v dobavni verigi nezakonite trgovine z nosorogovimi rogovi, pogojujejo karakterne lastnosti, ki jih Konvencija Združenih narodov proti nadnacionalni organizirani kriminaliteti (v nadaljevanju UNODC) definira kot lastnosti organizirane kriminalitete. Definicija Konvencije načeloma ne vključuje skupin, ki so se naključno oblikovale zaradi takojšnje izvršitve določenega kaznivega dejanja, temveč skupin, za katere sta značilni strukturiranost, visoka stopnja stabilnosti s formalno opredeljenimi vlogami, kontinuiteto v smislu številčnosti pripadnikov oziroma članov skupine. Za nekatere mreže v nezakoniti trgovini z nosorogi in nosorogovimi rogovi je značilna oportunistična kolektivnost, ker so skupine ustanovljene izključno za izvedbo točno določenega kaznivega dejanja, nato pa se po tem zopet preoblikujejo v prvotno, primarno makro kriminalno mrežo. Teroristične organizacije se npr. ukvarjajo s povsem drugo obliko kriminalnih aktivnosti, vendar so sposobne zaradi hitrejšega pridobivanja finančnih sredstev formirati skupino ljudi, ki bodo v določenem obdobju izvajale aktivnosti na področju nezakonite trgovine z nosorogi in nosorogovimi rogovi. V tem primeru gre za skupine, ki so storile dobro organizirana kazniva dejanja, vendar jih ne moremo šteti za organizirano kriminalitetno združbo, kot jo opredeljuje UNODC. Medtem imajo nekatere

druge skupine, ki so vključene v nezakonito trgovino z nosorogi in nosorogovimi rogovi (skupini Groenewald in Rathkeale Rovers), specifične lastnosti organizirane kriminalitete, ker so formirane za opravljanje nezakonitih aktivnosti na daljši rok. Trenutna nezakonita trgovina z nosorogi in nosorogovimi rogovi, prisotna v Južni Afriki in Vietnamu, v večji meri deluje na podlagi organizirane kriminalitete, v katero so vključeni posamezniki, ki živijo in delajo v Južni Afriki, diplomatski posamezniki, ki zaposlujejo kader in delegirajo gibanja znotraj dobavne verige (Ayling, 2012, str. 69).

Raznolikost, značilna med akterji in organizacijsko ureditvijo skupine, ni nič nenavadnega za kriminaliteto na področju trgovine s prostoživečimi vrstami. Podobno kot pri nezakoniti trgovini s sloni iz Afrike in ulovi jesetrov v Kaspijskem morju zaradi kaviarja je tudi pri nezakoniti trgovini z nosorogi in nosorogovimi rogovi značilno, da jo izvajajo mešanice organiziranih kriminalnih skupin in oportunistov, vključno s tistimi, ki izvajajo zločine zaradi preživetja. Dejstvo je, da lahko organiziranost v kontekstu nezakonite trgovine s prostoživečimi vrstami pomeni vse, kar zajema več kot tri posameznike, ki so med seboj tesno povezani v večje kriminalno združenje zaradi vključevanja v različna področja in stopnje nezakonite trgovine s prostoživečimi vrstami (tj. vertikalno integrirane organizacije). Ustavna in organizacijska struktura različnih trgov in njihovih mrež predstavlja pomemben dejavnik za izgradnjo in razumevanje nadzora in preprečevanja delovanja nezakonite trgovine s prostoživečimi vrstami. V tem kontekstu sta pomembni tudi vzdržljivost teh mrež in njihova sposobnost odziva na organe pregona (Ayling, 2012, str. 69–70).

Nezakonita trgovina z nosorogi še naprej predstavlja področje delovanja organizirane kriminalitete, s katero se trenutno srečuje CITES. Slednja je direktno povezana z nezakonito dobavno mrežo in nezakonitim gibanjem nosoroga in nosorogovega roga iz Afrike na trge v Aziji, še zlasti v Vietnamu. Raziskave kažejo, da te skupine, ki jih vodijo prebivalci iz azijskih držav, spodbujajo, podpirajo in izkoriščajo divji lov nosoroga po celotni celine, medtem ko nezakoniti lov izvajajo predvsem lokalne skupine strelcev in sledilcev. Poleg vpletenosti v zakonite lovske dejavnosti, beležene v obdobju med letoma 2005 in 2010, azijski operativci v Afriki niso direktno povezani z opravljanjem nezakonitega lova. Nacionalna enota za

odzivanje na nezakonit lov prostoživečih živali (v nadaljevanju NWCRU) v Južni Afriki uporablja petstopenjsko piramidno strukturo, s katero vrednoti delovanje nezakonite trgovine z nosorogi in nosorogovimi rogovi (glej sliko 4.5).

Slika 4.1: Ravni organizirane kriminalitete, povezane z nosorogovimi rogovi (Milliken, 2014, str. 18).

Shematični prikaz poskuša zajeti celotno verigo nezakonite trgovine, vse od izvajalca divjega lova na lokalni ravni v afriških državah do končnega kupca oziroma uporabnika na oddaljenih mednarodnih lokacijah. Posamezne ravni piramidne strukture lahko opišemo na naslednji način (Milliken, 2014, str. 17–18):

- **raven 1:** na prvi ravni piramidne strukture se nahajajo posamezniki in tolpe, ki izvajajo divji lov na nosoroge. Ti akterji na splošno delujejo kot posamezniki, ki tvegajo svoje življenje zaradi nezakonitega lova nosoroga, obenem pa v primerjavi z ostalimi akterji ustvarjajo najmanjši zaslužek. Ključni motiv za tovrstna dejanja predstavlja revščina, zato je mogoče mnoge divje lovce oportunistično angažirati iz lokalnih afriških skupin, da opravljajo ta dejanja. Ti se namreč že tako nahajajo v neposredni bližini zavarovanih območij in zasebnih rezervatov ter čezmejnih območij, v katerih je prisotna populacija nosorogov. Dober primer predstavlja večje število državljanov Mozambika, ki pogosto lovijo nosoroge v nacionalnem parku Kruger;

- **raven 2:** na drugi ravni se nahajajo akterji, ki so v primerjavi s tistimi na prvi ravni precej bolj organizirani. Sem vključujemo lovce, ki delujejo v strukturiranih, mobilnih združenjih ali tolpah. Ti strelci so se sposobni zaradi povečanih potreb po nosorogovih rogovih premakniti na druga, oddaljena območja, vključno s čezmejnimi prehodom v sosednje države. Na to raven vključujemo tudi množico visoko usposobljenih lovcev, veterinarjev in drugih akterjev, ki so povezani z lokalni vzrejo nosorogov in podobnimi vrstami industrije v zasebnem sektorju. Tovrstne skupine lahko hkrati delujejo kot kupci nižje ravni ali lokalni kurirji, ki pridobivajo nosorogove roge prek nezakonite dejavnosti iz zasebnega sektorja;
- **raven 3:** na tej ravni delujejo kupci, izvidniki in kurirji iz nacionalne ali regionalne dobavne verige. Običajno gre za državljane afriških držav, delujejo pa v lokalnih ali regionalnih omrežjih dobave nosorogovih rogov prek različnih kanalov (divji lov, tatvine, nezakonita dobava iz zasebnega sektorja). Tovrstna naročila so lahko usmerjena prek akterjev iz predhodne ravni, akterji na tretji ravni pa dejansko predstavljajo posrednike pri predaji izdelkov in surovin na naslednjo, četrto raven. Pogosto na nezakonit način predajajo roge nosoroga prek mednarodnih meja znotraj Afrike, niso pa povezani s končnimi kupci oziroma uporabniki iz tujine;
- **raven 4:** operativci na tej ravni so odgovorni za nezakonit izvoz nosorogovih rogov iz Afrike na različne destinacije po Aziji. Akterje na tej ravni predstavljajo afriški in azijski operativci s stalnim statusom rezidenta v Južni Afriki. Običajno so prek dobavne mreže povezani s sodelavci in korupcijskimi akterji zasebnega sektorja in vlade. Ti akterji so dobro plačani in se redno gibljejo znotraj meja Afrike ter med Afriko in Azijo. Mednje spadajo tudi posamezniki, t. i. kurirji, ki opravljajo fizično predajo nosorogovih rogov med primarno in končno destinacijo. V primeru odkritja njihove nezakonite dejavnosti in privedbe organom pregona jih je mogoče zlahka nadomestiti, zato se jih smatra kot nadomestljiva delovna sila;
- **raven 5:** na tej ravni se nahajajo kupci in potrošniki, ki predstavljajo konec dobavne verige. Gre za rezidente tujih držav, ki običajno ležijo zunaj meja afriških organov pregona. Ti akterji nadzirajo dobavno verigo na trgu nezakonite trgovine z nosorogovimi rogovi in pogosto spodbujajo in vzdržujejo koruptivne odnose z

vladnimi regulatorji, s ciljem preprečevanja motenj znotraj nezakonite trgovine pri predaji izdelkov in surovin na končno destinacijo.

Znano je, da nezakonito trgovino z nosorogi in nosorogovimi rogovi na splošno izvajajo nadnacionalne mreže organizirane kriminalitete, med katerimi so mnoge vpletene tudi v druge večje kriminalne aktivnosti. Raziskave kažejo, da nezakonita trgovina z nosorogi in nosorogovimi rogovi obsega predvsem izvozna območja Južne Afrike, Mozambika in Namibije v uvozna območja Vietnama, Kitajske in posebno upravno regijo Kitajske Hongkong. Transitne poti do vietnamskih držav in Kitajske so zelo različne, najpogosteje pa gre za gibanja, ki se izvajajo prek centralnih in vzhodnih afriških držav, tudi Indije, Tajske in Filipinov.

Skoraj vsi zasegi nosorogovih rogov, ki so bili opravljeni znotraj azijskih držav, vključujejo Vietnam in Kitajsko kot tranzitno državo. Po podatkih World WISE je razvidno, da je bilo med letoma 2009 in 2016 opravljenih 85 zasegov nosorogovih rogov. Najbolj pogosti destinaciji sta bili Kitajsko in Vietnam, 25 zasegov je bilo namreč namenjenih na Kitajsko, v skupni teži 548 kg, ter 48 zasegov v Vietnam, s skupno težo 466 kg (Crosta, Sutherland in Talerico, 2017, str. 19).

Poročilo CITES potrjuje, da so države Južna Afrika, Vietnam, Kitajsko in Mozambik najpogosteje vpletene v nezakonito trgovino z nosorogovimi rogovi. Te države namreč predstavljajo 70 % zaseženih nosorogovih rogov na svetu, opravljenih v obdobju med letoma 2010 in 2015. Posebna upravna regija Kitajske Hongkong se uvršča na peto mesto, takoj za Mozambikom. CITES navaja, da Vietnam ne predstavlja le končnega potrošnika, temveč deluje tudi kot dobavitelj nosorogovega roga za kitajski trg. V vsaj devetih primerih zasega nosorogovih rogov, ki so jih organi pregona opravili na Kitajskem po letu 2010, naj bi vir dobave predstavljal Vietnam. Obenem so številne raziskave črnega trga v Vietnamu pokazale, da v prodaji nosorogovega roga Kitajsko predstavlja primarnega potrošnika oziroma končnega porabnika. Poleg tega podatki o zasegu nosorogovih rogov kažejo, da so državljani Kitajske in Vietnama globoko vpleteni v dobavno verigo, tudi izven domačih meja. Med letoma 2012 in 2015 je bilo v Južni Afriki in Mozambiku aretiranih vsaj 59 državljanov

azijskih držav, med katerimi je 35 Vietnamcev, 21 Kitajcev, dva Tajca in en Malezijec (Crosta, Sutherland in Talerico, 2017, str. 20).

Mreže, ki so vključene v nezakonito trgovino z nosorogovimi rogovi in ostalimi divjimi vrstami, so neusmiljeno učinkovite, domiselne in neskončno prilagodljive pravnim in birokratskim predpisom, obenem pa nimajo omejitev, kar se tiče mednarodnih meja. Celo korupcija med vladnimi predstojniki, ki so povezani z dobavno verigo trgovine z nosorogovimi rogovi, je vse bolj razširjena. Tudi če se posamezne vlade poskušajo učinkovito spoprijeti z omenjeno problematiko, ostajajo njihove strategije razdrobljene, pogosto jih vodijo ekološke agencije, ki imajo majhno politično moč, obenem pa tudi nimajo pooblastil za preiskovanje in zbiranje podatkov o mrežah organizirane kriminalitete. Nadnacionalne mreže organizirane kriminalitete, vključene v nezakonito trgovino z divjimi vrstami, omejujejo organe pregona tako na regionalni kot tudi na nacionalni ravni, med drugim jim onemogočajo izvajanje učinkovitega preiskovanja in dejanskega pregona ključnih predstavnikov in posrednikov znotraj mreže organizirane kriminalitete. Organi pregona so v preteklosti že večkrat poskušali ločeno obravnavati nadnacionalne ter nacionalne in lokalne mreže znotraj nezakonite trgovine z nosorogovimi rogovi, s ciljem lažjega in učinkovitejšega reševanja problematike, vendar se tovrstna strategija ni izkazala za učinkovito.

4.4 Posledice nezakonite trgovine

Nezakoniti divji lov nosorogov je pogosto neposredno povezan z vplivi na biotsko raznovrstnost in ohranjanje ogroženih vrst, ima pa tudi pomembne varnostne in družbeno-ekonomske vplive. Finančna vrednost nezakonitega divjega lova je neposredno vplivala na dvig nezakonite trgovine z živalskimi vrstami in njihovimi deli, ki je trenutno peta najbolj donosna dejavnost na svetu, primerljiva z drugimi vrstami nezakonite trgovine, npr. tihotapljenje drog in orožja, ponarejanje blaga in trgovina z ljudmi. Študije, ki se nanašajo na ekološko kriminaliteto, podrobno opisujejo vpletenost organiziranih kriminalnih organizacij in oboroženih nedržavnih akterjev v nezakonito trgovino z nosorogi, sloni in tigri. Študije tudi nakazujejo, da ima nezakonita trgovina z divjimi živalskimi vrstami močan

vpliv na države izvora, saj spodkopavajo pravne institucije in državo, ustvarjajo politično in gospodarsko nestabilnost ter povzročajo številne konflikte in nasilje tako na državni kot tudi na meddržavni ravni.

Mreža kriminalnih organizacij svoj vir prihodka vidi v šibkejšem okolju, kjer je zakonodaja slaba. V njihovem interesu je, da to okolje ostane takšno, saj jim olajšuje izvrševanje nezakonitih dejavnosti. Nezakonita trgovina z divjimi vrstami ustvarja neizmerno veliko škodo gospodarstvu v razvoju z opolnomočenjem sil, ki so zmožne spodkopavati zmogljivosti določene države. Poleg tega dolgoročno izčrpavanje naravnih virov in nadaljevanje nasilja in kriminala nosi posledice, ki segajo tako na gospodarsko kot tudi na socialno področje, kar posledično vpliva na razvojne kapacitete držav, ki so vir teh naravnih virov. Lov na divje živali in nezakonita trgovina z divjimi vrstami krepi nestabilnost države in institucionalno šibkost v državah izvora ter poleg tega ogrožata varnost na svetovni ravni. Stroške mednarodnih organizacij, ki se borijo proti obravnavani problematiki, je težko ovrednotiti, vsekakor pa jih je treba vključiti v ta kontekst, saj so neposredno povezani z bojem proti nezakoniti trgovini z divjimi vrstami. Po podatkih Interpola naj bi se nekateri islamski ekstremisti posluževali nezakonite trgovine z divjimi vrstami zaradi zbiranja finančnih sredstev za delovanje svoje teroristične organizacije (Smith in Porsch, 2015, str. 27–28).

Evropski projekt boja proti ekološki kriminaliteti EFFACE (angl. European Union Action to Fight Environmental Crime) je po pregledu številnih specialnih študij in stanja, ki ga spremlja CITES, raziskal področje nezakonitega divjega lova na slone in nosoroge. Na podlagi podatkov ugotavlja, da je centralna Afrika med letoma 2010 in 2012 izgubila približno 100.000 prej omenjenih vrst živali prav zaradi nezakonitega divjega lova. Pri tem je treba opozoriti, da se številke razlikujejo med državami. Če se osredotočimo predvsem na nosoroge, opazimo, da je bilo največ ubitih nosorogov zaradi nezakonitega divjega lova v Južni Afriki, najmanj pa v Namibiji. Zaradi nezakonitega divjega lova stopnja celotne populacije nosorogov upada. V primeru nosorogov je ocenjeno, da je med letoma 1990 in 2007 na afriški celini v povprečju ubitih 15 nosorogov letno. V istem časovnem obdobju je populacija nosorogov nenehno rasla in je po desetletju nezakonitega divjega lova nakazala

prve znake okrevanja, nato pa je začel trend zopet upadati (Christiane et al., 2019, str. 16). Nezakonita trgovina torej povzroča pretirano in prekomerno izginjanje živalske vrste do skrajnosti, ko njen obstoj postane ogrožen, saj lahko privede do izumrtja (Wildlife Conservation Society, 2013).

Podatki raziskav kažejo, da divji lov na nosoroge zaenkrat še ne zmanjšuje celotne populacije nosorogov, temveč znatno zmanjšuje njeno zmožnost rasti. EFFACE je analizirala tudi ekonomske vplive nezakonitega lova na nosoroga in slona ter ob tem odkrila dva bistvena vira prihodkov (Christiane et al., 2019, str. 17):

- družbena vrednost se povečuje z alternativnim zakonitim prihodkom, ki ga lahko država pridobi s turizmom tako, da vanj vključi značilne vrste živali na način, ki se izogiba divjemu lovu in nezakonitemu ubijanju živali;
- če divji lov doseže raven zmanjšanja populacije nosorogov, je ta izguba ovrednotena kot izguba naravnega kapitala. Divje živali namreč predstavljajo naravno bogastvo državam izvora ter privabljajo turiste in prinašajo letni dohodek državi.

5 Reševanje problematike nezakonite trgovine z nosorogi

5.1 Boj proti nezakoniti trgovini in vloga mednarodnih organizacij

Trgovina s prostoživečimi rastlinskimi in živalskimi vrstami je ena najbolj donosnih na svetu. Zakoniti uvoz v Evropsko unijo dosega 100 milijard evrov letno, svetovna nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami pa je ocenjena na osem do 20 milijard evrov letno. Gre za zelo kompleksno trgovino, kjer so zakonite in nezakonite dejavnosti pogosto povezane. Nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami ni nov pojav, vendar so se razmere v zadnjih letih znatno poslabšale zaradi večjega povpraševanja. Zaradi uporabe v zdravstvene namene, kot modni hit (hišne živali) in kot hrana, je ta trgovina postala ena od najdonosnejših kriminalnih dejavnosti na svetu. Njene uničujoče posledice ne prizadenejo le biotske raznovrstnosti (kar se dogaja na primer slonom in nosorogom), temveč ogrožajo tudi pravno državo, saj trgovina spodbuja korupcijo in prispeva k financiranju kriminalnih skupin (Služba Evropskega parlamenta za raziskave EPRS, 2019).

Boj proti globalnemu fenomenu, kot je organizirana kriminaliteta, zahteva sodelovanje na vseh ravneh, predvsem z vlado, državnimi organizacijami, civilno družbo, mednarodnimi organizacijami in družbo. Urad Združenih narodov za droge in kriminal UNODC (angl. United Nations Office on drugs and crime) (2013) navaja ukrepe, ki naj bi pripomogli k zmanjšanju organizirane kriminalitete:

- koordinacija: integrirano ukrepanje pristojnih organov na mednarodni ravni je ključnega pomena pri odkrivanju, preiskovanju ter pregonu ljudi in skupin v ozadju teh zločinov;
- izobraževanje: zagotoviti ozaveščanje navadnih državljanov in podati jasno opredelitev organizirane kriminalitete, njegovih značilnosti in obsega;
- inteligenca in tehnologija: organi pregona in obstoječi kazenski sistemi niso kos vse bolj močnim in iznajdljivim kriminalnim združbam, zato je treba ustanoviti več specializiranih enot kazenskega pregona, ki bodo opremljene z najbolj inovativno tehnologijo in boljšimi metodami odkrivanja storilcev kaznivih dejanj;

- pomoč: zagotavljanje pomoči državam v razvoju pri izgradnji svojih zmogljivosti za boj proti organizirani kriminaliteti.

V zadnjih štiridesetih letih so se pojavile različne pogodbe, sporazumi in deklaracije, ki si prizadevajo za varovanje okolja, naravnih virov, habitatov in prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst. Sporazumi obravnavajo (UNODC, 2013):

- varstvo živalskih in rastlinskih vrst, vključno z ukrepi za odpravo nezakonitega trgovanja v teh vrstah, da se prepreči izumrtje posameznih živali in rastlin ter prepreči njihovo nepotrebno izkoriščanje;
- mehanizme za zaščito nacionalnih parkov, ekosistemov in habitatov. Namen je ohranjati ekološke in biološke značilnosti določenega območja;
- zaščito biotske raznovrstnosti, vključno z ohranjanjem habitatov. Namen je varovanje določenih ekosistemov in vseh prebivajočih vrst.

Agencija za preiskovanje okolja EIA (angl. Environmental Investigation Agency) (2014) navaja še dodatne preventivne vladne ukrepe, ki bi morali biti sprejeti v vseh državah in bi pripomogli k zmanjšanju nezakonite trgovine:

- utrditi je treba pravne okvirje zakonodaje: zagotoviti je treba, da je nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami prepoznana kot resen zločin, in uporabljati različne zakone za pregon storilcev v kaznivih dejanjih zoper prostoživeče živali;
- razbiti je treba mednarodne mreže kriminalcev: zagotoviti je treba izobraževalne obstoječe programe na televiziji, sodelovati pri operacijah v čezmejnih kazenskih pregonih in zagotoviti medsebojno pravno pomoč in informacije o storilcih;
- zatreti je treba povpraševanje: treba je zatreti domače trgovine slonovine, uničiti vse proizvode iz prostoživečih živalskih vrst, še posebej slonovino, nosorogov rog in tigrove dele.

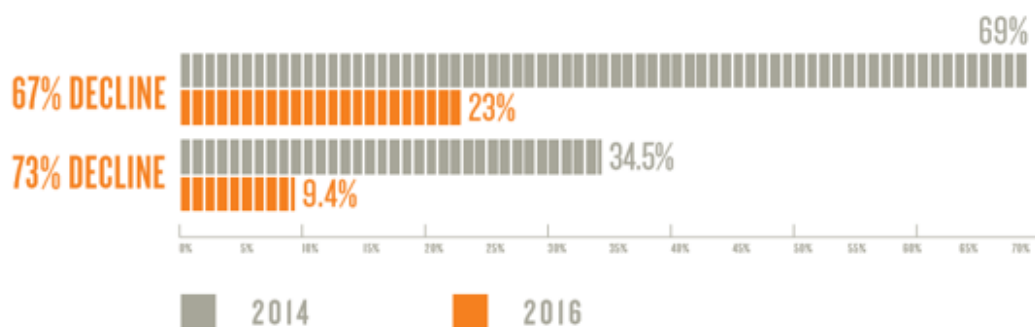
Prvo in eno izmed pomembnejših metod boja proti nezakonitim ravnanjem zoper živali definitivno predstavljajo programi ozaveščanja, ki jih pripravljajo različne nevladne organizacije. Mnoge od teh organizacij aktivno sodelujejo pri širjenju informacij o vplivih divjega lova na nosoroge. Gre za različne dogodke in prireditve, na katerih člani tovrstnih

organizacij dvigujejo raven ozaveščenosti prebivalstva (tudi svetovnega) prek različnih oglasov, člankov, posnetkov ali izobraževanj. Te prireditve se običajno dogajajo v nacionalnih parkih v Severni Afriki ali v njihovi neposredni bližini. Pogosto se v te programe vključujejo slavne osebe iz drugih delov sveta. Člani organizacije jim ob ogledu parka predvajajo videoposnetke umirajočih nosorogov in prikažejo katastrofalne vplive, ki jih povzroča divji, nezakoniti lov. Slavne osebe potem v svojem domačem kraju širijo svoje prepričanje, zaskrbljenost in motivacijo za rešitev problematike prek različnih medijev. Poleg tega omenjene nevladne organizacije poleg osnovnega ozaveščanja svetovne populacije prek donacij zbirajo finančna sredstva, ki jih nujno potrebujejo za opravljanje svoje osnovne dejavnosti – nacionalni parki in rezervati nosorogov (Charlton, 2017, str. 139–140).

Leta 2014 je afriška fundacija za prostoživeče živali WildAid skupaj z lokalno vietnamsko nevladno organizacijo Change izvedla projekt zmanjševanja povpraševanja po nosorogovih rogovi v Vietnamu. WildAid je uspešno izvedel svoj prvi tovrsten projekt že v letu 2013 na Kitajskem, nato pa je pričel aktivno delovati na področju dvigovanja ozaveščenosti Vietnamcev o vplivu nezakonitega divjega lova na nosoroge, podpore vietnamskih zakonodajalcev v procesu izgradnje zakonske prepovedi trgovine z nosorogovimi rogovi, povečevanjem domačih vojaških zmogljivosti za boj proti nezakoniti trgovini in lovu ter navsezadnje zmanjševanju povpraševanja po nosorogovih rogovi med vietnamskim prebivalstvom. V letu 2014 je v okviru projekta sodelovalo 400 prebivalcev Hanoja in Ho Ši Mina s ciljem vrednotenja ravni ozaveščenosti prebivalstva o nosorogih in trgovini z nosorogovimi rogovi ter lažjega razumevanja potrošniških navad. V okviru izvedbe raziskovalnega dela je WildAid uporabil strategijo zmanjševanja povpraševanja po nosorogovih rogovi. Leta 2016 je bila ponovno opravljena izhodiščna raziskava v istih mestih, pri čemer je bil cilj ovrednotiti spremembe stališč in prepričanj vietnamskega prebivalstva ter v tem kontekstu oceniti, kakšen vpliv je imela strategija ozaveščanja na izbrano populacijo ljudi (WILDAID, 2017, str. 8).

Pomembnejši podatki raziskave kažejo, da se je med letoma 2014 in 2016 prepričanje v medicinsko učinkovitost nosorogovega roga zmanjšalo za 67 % in tako leta 2016 le 23 %

anketirancev verjame temu mitološkemu prepričanju. Medtem le 4 % anketirancev menijo, da lahko nosorogov rog pozdravi raka, kar pomeni, da se je omenjeno prepričanje znižalo za kar 34,5 %.

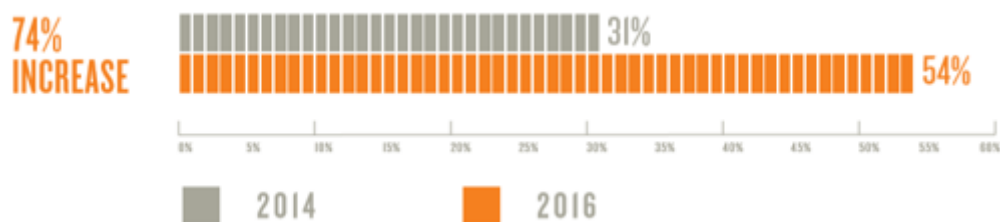
Graf 5.1: Prepričanje v medicinsko učinkovitost nosorogovega roga in ozdravitev raka (WILDAID, 2017, str. 9).

Leta 2014 je bilo le 19 % anketiranih prepričanih, da je nosorogov rog sestavljen iz snovi, ki jih najdemo v laseh in nohtih. Leta 2016 se je to prepričanje zvišalo za 25 %, kar pomeni, da v navedeno verjame kar 68 % anketiranih.

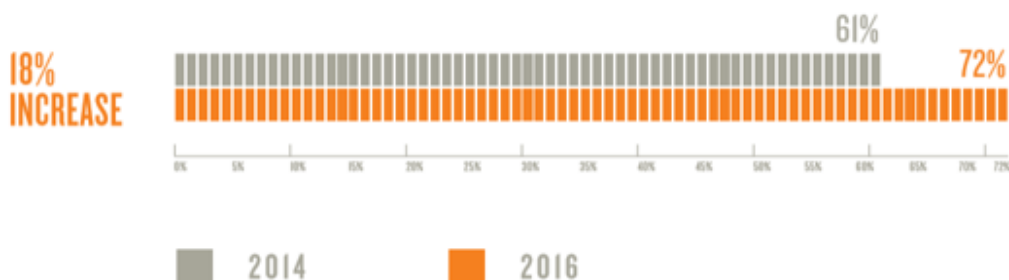
Graf 5.2: Prepričanje, da je nosorogov rog sestavljen iz snovi, ki jih najdemo v laseh in nohtih (WILDAID, 2017, str. 9).

Več kot polovica anketiranih (54 %) se v letu 2016 zaveda, da je vzrok za divji lov nosoroga pravzaprav njegov rog. Slednje se je povečalo za kar 74 %, saj je bilo leta 2014 takšnega mnenja le 31 % anketiranih.

Graf 5.3: Razlog divjega lova na nosoroga je njegov rog (WILDAID, 2017, str. 9).

Anketirani so v letu 2016 pokazali močno namero, da v prihodnje ne bodo več kupovali nosorogovega roga. Takšnega mnenja je kar 72 % anketiranih, v primerjavi z 61 % iz leta 2014.

Graf 5.4: Odločitev o opustitvi nakupa nosorogovega roga (WILDAID, 2017, str. 9).

Pomemben je tudi podatek o prepoznavanju sporočil WildAid o potrebi po zaščiti nosoroga. Slednje je namreč prepoznalo kar 89 % anketiranih, med katerimi se jih kar 99 % strinja, da ta sporočila odvrnejo ljudi od nakupa nosorogovega roga.

Graf 5.5: Zaznavanje sporočil WildAid o zaščiti nosoroga (WILDAID, 2017, str. 9).

Divji lovci so zaradi izvajanja nezakonitega divjega lova skorajda popolnoma izbrisali nosoroge z obličja Zemlje. Zaradi navedenega so se pojavile posebne enote za boj proti nezakonitemu divjemu lovu. Te enote se s kratico imenujejo APU (angl. Anti-poaching unit), njihov namen pa je zaščititi živali predvsem zaradi njihove potrošniške vrednosti (McNelly in Sinha, 1981, str. 15). Pred ustanovitvijo teh enot je v vsakem rezervatu oziroma parku delovala manjša patrulja, s časom pa je postalo jasno, da slednje delujejo neusklajeno in neučinkovito. Pojavila se je potreba po aktivnostih, ki bodo učinkovito in nenehno varovale živali pred divjimi lovci. Leta 1978 je kenijska vlada investirala 5.039.254 dolarjev za ustanovitev prve APU. Ta sredstva so bila namenjena za nakup vozil in opreme ter za plačilo delovne sile, zaposlene v APU (McNelly in Sinha, 1981, str. 15). Naloge APU so naslednje (Protrack Anti-Poaching Unit, n. d.):

- gre za oborožene ekipe, ki učinkovito preprečujejo nezakonite aktivnosti znotraj parka oziroma rezervata. Ekipa je visoko usposobljena na vseh področjih zagotavljanja varnosti in preprečevanja nezakonitih aktivnosti. Vsak nov član mora namreč opraviti 43-dnevno usposabljanje, preden se lahko dejansko zaposli v enoti;
- v okviru splošne varnosti ekipa zagotavlja stalni nadzor vstopa in izstopa ter spremlja aktivnosti znotraj parka oziroma rezervata. Člani enote so usposobljeni za uporabo oboroženega odziva in zaščite pred nezakonitim izvajanjem aktivnosti;
- člani ekipe so usposobljeni za izvajanje pomoči in podpore pri postavljanju zapor na cestah ter sledenju, iskanju in aretaciji storilcev kaznivih dejanj;
- člani vodstvene ekipe izvajajo 24-urni nadzor zaradi spremljanja aktivnosti znotraj parka ali rezervata. Njihova opažanja so evidentirana, kar zagotavlja popolno sledljivost dogodkov v primeru morebitnih incidentov in potreb po predaji dokazov policiji;
- prek svoje obveščevalne mreže sodelujejo z informatorji in organi pregona, torej službami, ki potrebujejo podatke o nezakonitih aktivnostih in storilcih kaznivih dejanj. Ekipa je usposobljena za upravljanje in zaščito krajev zločina ter zagotovitev vseh ključnih aktivnosti, odgovornosti in dolžnosti v procesu predaje storilca kaznivega dejanja ali dokaznega gradiva organom pregona, vključno s potrebno udeležbo v sodnih postopkih.

Različne študije kažejo, da APU uporabljajo informacijsko mrežo kot sredstvo za preprečevanje divjega lova. Ta mreža je pogosto sestavljena iz članov lokalne skupnosti, ki informacije o morebitnih poskusih ali načrtih divjega lova posredujejo APU. Izkušnje kažejo, da na tak način APU uspešno rešujejo oziroma preprečujejo poskuse divjega lova še pred nastankom najhujših posledic – uboja živali (Charlton, 2017, str. 140–141).

5.2 Zadnje ugotovitve glede populacije nosorogov

Trenutno stanje kaže, da je v Afriki 5.055 črnih in 20.405 belih nosorogov. Danes po vsem svetu živi približno 29.000 nosorogov, vključno z azijskimi vrstami, kar je precej manj v primerjavi z letom 1970, ko jih je bilo 70.000, in letom 1900, ko jih je bilo kar 500.000. V zadnjem stoletju se je število primerkov te vrste zmanjšalo za 97 % in nosorogi so iz nekaterih regij popolnoma izginili iz naravnega okolja. Danes lahko nosoroge opazimo na petih ključnih območjih, in sicer v Keniji, Južni Afriki, Namibiji in Zimbabveju. Južna Afrika je dejansko najbolj obsežna domovina nosoroga, saj tam živi 85 % svetovne populacije belih nosorogov in 75 % svetovne populacije črnih nosorogov. Stopnja lova se povečuje sorazmerno z razmnoževanjem nosorogov, pri čemer več študij prikazuje splošni trend rasti populacije nosorogov med letoma 2014 in 2016. Pri tem je treba poudariti dolgotrajni reproduktivni proces pri nosorogih, saj ima lahko samica enega mladiča na vsakih 2,5 do štiri leta, po obdobju gestacije, ki traja 16 mesecev. Mladič ostane pri samici nadaljnji dve do štiri leta, kar še dodatno upočasni njihov reproduktivni potencial. Samci navadno postanejo plodni v starosti med štiri do sedem let ter začnejo tekrovati v parjenju med sedmim in desetim letom. Nosorogi običajno dosežejo starost med 40 in 50 let (Smith in Porsch, 2015, str. 16).

Če med seboj primerjamo raven divjega lova z reproduktivno stopnjo, lahko določimo možno stopnjo izumrtja vrste. Skupna populacija belega in črnega nosoroga v Afriki se je med letoma 2007 in 2012 povečala za 17,5 %, kar pomeni, da se je celotna populacija povečala z 21.705 v letu 2007 na 25.510 v letu 2012. Povprečna stopnja rasti populacije znaša 4,9 % med letoma 2007 in 2010 ter 0,9 % med letoma 2010 in 2012. Iz tega je

razvidno, da populacija letno še vedno raste, vendar se zaradi divjega lova stopnja rasti populacije postopoma znižuje (Smith in Porsch, 2015, str. 16–17).

Zadnji podatki po posameznih podvrstah prikazujejo naslednje stanje (Rhinos.org, 2019):

- javanski nosorog (rdeča lista klasifikacije IUCN – kritično ogrožen): največjo grožnjo za javanskega nosoroga predstavlja majhna številčnost populacije. Gre namreč za populacijo med 65 in 68 primerkov, ki živijo v nacionalnem parku Ujung Kulon, zato je ta vrsta še posebno ogrožena že zaradi naravnih katastrof in bolezni. V zadnjih letih je sicer število populacije nekoliko naraslo, zahvaljujoč razširitvi habitata v sosednjem nacionalnem parku Gunung Honje;
- sumatranski nosorog (rdeča lista klasifikacije IUCN – kritično ogrožen): v naravnem okolju je ostalo le še 80 nosorogov te podvrste. Prizadevanja mednarodnih in nacionalnih organizacij so trenutno osredotočena predvsem na vzrejo s ciljem povečanja populacije. V preteklosti je divji lov močno izčrpal sumatranskega nosoroga, največjo grožnjo pa mu trenutno predstavlja izguba habitata (uničenje gozdov zaradi pridobivanja palmovega olja in papirne pulpe). Sumatranski nosorog živi v manjših razdrobljenih populacijah, zaradi česar je verjetnost vzreje še toliko nižja;
- črni nosorog (rdeča lista klasifikacije IUCN – kritično ogrožen): obsežen divji lov črnega nosoroga je zmanjšal populacijo s 70.000 v letu 1970 na samo 2410 v letu 1995, kar kaže na 96-odstotni padec v dvajsetih letih. Zahvaljujoč vztrajnim prizadevanjem za ohranjanje te vrste po Afriki, se je število črnih nosorogov povečalo na trenutno populacijo med 5366 in 5627. Pomembno je tudi dejstvo, da so ustrezni programi pripomogli k ponovni vzpostavitvi naravnega habitata črnega nosoroga, ki se je v zadnjih letih celo povečal oziroma razširil;
- veliki enorogi nosorog (rdeča lista klasifikacije IUCN – ranljiv): ta vrsta se je v zadnjih letih uspela vrniti z roba preživetja, saj jih je bilo od leta 1900 na svetu le še 200, trenutno pa se je njihova populacija povečala na 3580, zahvaljujoč usklajenim prizadevanjem za ohranjanje vrste v Indiji in Nepal. Čeprav divji lov zanje

predstavlja grožnjo, bo v bližnji prihodnosti treba ukrepe usmeriti na zagotovitev ustrežnejšega habitata;

- beli nosorog (rdeča lista klasifikacije IUNC – potencialno ogrožen): južni beli nosorog je priča uspehu v ohranjanju svoje vrste. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja jih je bilo na svetu le še peščica (med 50 in 100), danes pa njihova populacije šteje med 17.212 in 18.915 predstavnikov. Večina teh nosorogov živi v Južni Afriki, medtem ko severni beli nosorog ni doživel takšnega uspeha. Trenutno v Sudanu živita le dve samički, zadnji samec je namreč poginil v marcu 2018.

5.3 Svetovni dan prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst

Stalna nenadzorovana izraba naravnih virov in nezakonita trgovina s prostoživečimi vrstami predstavljata najresnejšo grožnjo preživetja teh vrst in izgubi naravnega habitata. Človekove dejavnosti močno pritiskajo na divje vrste in posledično vplivajo na popolno iztrebljanje posameznih vrst. Datum svetovnega dneva prostoživečih vrst je bil simbolično izbran kot dan podpisa Konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami leta 1973. Konvencija CITES namreč ureja mednarodno trgovino z več kot 35.000 ogroženimi vrstami živali in rastlin. Konvencijo je do danes, vključno s Slovenijo, ratificiralo že 182 držav.

Afriški nosorogi masovno trpijo zaradi povpraševanja po rogovi v Aziji, kjer jih predvsem zaradi zdravilnih lastnosti, ki jih tradicionalna medicina brez znanstvenih dokazov pripisuje nosorogovemu rogu, slepo verjamejo, da jih bo le-ta rešil pred rakavimi obolenji. Nezakonita trgovina z nosorogovimi rogovi predstavlja velik problem za Južno Afriko, kjer se nahaja največ nosorogov. Dejavnosti organiziranih kriminalnih organizacij so dejansko povezane z drastičnim porastom lovista nad nosorogi v zadnjih desetih letih. Število nezakonito ubitih nosorogov je v letu 2007 znašalo ne več kot 20 primerkov, medtem ko je v letu 2013 to število preseglo 1000 primerkov ter v letu 2014 kar 1125. Ti podatki kažejo, da je v povprečju vsakih sedem ur ubit en nosorog. Preprečevanje drastičnega zmanjšanja populacije afriških nosorogov, torej ubijanja in tihotapljenja z njihovimi rogovi, mora

predstavljati prednostno nalogo zaščite in ohranjanja divjih vrst po celotnem svetu (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, 2019).

Glavna področja, iz katerih svetovno tržišče na nelegalen način izkorišča populacijo nosorogov z namenom ustvarjanja dobička, predstavljajo Afriko in Azijo. Dejavniki, ki vplivajo na pojav nezakonite trgovine z nosorogi, so predvsem slabo gospodarsko stanje v izvornih državah, nezadostne zmogljivosti nadzornih organov za učinkovito preprečevanje lova in tihotapljenja, pomanjkanje ali neizvajanje predpisov za ohranjanje vrst, blage kazni za huda kazniva dejanja, korupcija in pojav organiziranih kriminalnih organizacij. Po drugi strani se na potrošniškem trgu, še posebej v EU, ZDA in na Kitajskem, povpraševanje po tovrstnih ogroženih vrstah ne zmanjšuje. Potrošniški trg z nenehno rabo naravnih virov na svetovni ravni spodbuja nezakonito trgovino in negativno vpliva na naravne vire in biotsko raznovrstnost.

Zločin nad prostoživečimi vrstami je resno kriminalno dejanje in je tematika, na katero se je leta 2015 opiral svetovni dan prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst. Gre za namen, ki se dotika ozaveščanja javnosti o pomenu biotske raznovrstnosti in številnih prednosti, ki jih lahko zagotovijo ljudje. Izrazit problem na svetovni ravni predstavlja prav pobijanje slonov, nosorogov in tigrov, katerih populacije so se v zadnjih desetletjih močno razredčile. Iz tega je jasno razbrati, da nezakonita trgovina s prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami pomeni resno grožnjo biotski raznovrstnosti in trajnostnemu razvoju. Ukrepi, ki jih je v zadnjih letih sprejela mednarodna skupnost, niso uspeli preprečiti povečanja nezakonite trgovine, do katere prihaja zaradi povpraševanja po proizvodih iz prosto živečih vrst. Ta simboličen dan, ki je namenjen prav živalim in rastlinam, je bil tako obeležen kot dan ozaveščanja ljudi o pomenu živali in rastlin ter pomembnosti boja proti tovrstni ekološki kriminaliteti (Zelena Slovenija, 2019).

5.4 Legalizacija prodaje nosorogovih rogov

V zadnjem času se pojavljajo zagovorniki legalizacije trgovine z nosorogovimi rogovi, predvsem v Južni Afriki, saj verjamejo, da bi zakonita oskrba lahko predstavljala rešitev

trenutne situacije in prispevala k nadaljnjemu širjenju populacije nosorogov. Južnoafriška vlada je sicer sprejela kar nekaj predlogov za legalizacijo trgovine, vendar do danes še nobeden izmed predlogov ni bil potrjen. Gre za precej aktualno tematiko, ki pa je obkrožena s številnimi pomisleki, med drugim tudi zaradi visokih stroškov in nejasnih koristi, ki jih ti tržni ukrepi ponujajo (Montesh, 2012, str. 14).

Na eni strani so tako zagovorniki stališča, da naj bi tovrstna trgovina ostala nezakonita, ter opozarjajo na previdnost, ker lahko legalizacija prinese več negativnih kot pozitivnih učinkov. Dejstvo je, da tako velikega trga niti ni mogoče nadzorovati. Medtem zagovorniki legalizacije poudarjajo, da mora divji lovec ubiti nosoroga, da bi lahko dobil njegov rog, medtem ko v primeru legalizacije pride do roga na povsem human in neboleč način – s pomočjo pomirjevalnega sredstva umirijo žival in odrežejo rog, ki bo načeloma čez čas ponovno zrasel. Spodbujanje legalizacije je še posebej razširjeno med zasebnimi lastniki rezervatov in med rejci nosorogov. Ti namreč menijo, da bi legalizacija znižala tržne cene rogovom, spet po drugi strani zagovorniki nezakonite trgovine nasprotujejo kakršni koli legalizaciji in poudarjajo, da zakonita trgovina odpira nove poti in zakriva nezakoniti trg, ki ga v nobenem primeru ne bo mogoče zatreti. Gre za dejstvo, da sistem trgovine z nosorogovimi rogovi ne omogoča enostavnega spremljanja zakonitega trga, težko je tudi razlikovati med tem, kaj je zakonito in kaj ne. Poleg tega legalizacija trgovine ovira nadaljnje ozaveščanje ljudi o ničvrednosti nosorogovega roga v medicinskem smislu ter o ogroženosti in verjetnosti popolnega uničenja živalske vrste (Gaustadsaether, 2016, str. 63).

Glavna točka predloga legalizacije trgovine z nosorogovimi rogovi je, da bi se denar, pridobljen s prodajo, investiral v ohranjanje vrste. Zasebni lastniki, rejci nosorogov imajo namreč možnost pridobiti določeno število rogov s pomočjo tehnik humanega odstranjevanja, ki nosorogom ne škodujejo. Z denarjem, ki bi ga dosegli s prodajo rogov, naj bi omogočili boljšo zaščito živalske vrste pred divjim lovom. Denar se lahko nameni za poučevanje lokalne skupnosti, s čimer bi zvišali raven zavedanja dolgoročnega pomena živega nosoroga v smislu priložnosti, ki jih ponuja lokalni ekoturizem (Christian, 2014, str. 15–16). Po drugi strani pa obstaja verjetnost, da legalizacija odpira možnost masovne vzreje nosorogov, in sicer zgolj zaradi povpraševanja po rogovi. Nosorogi bodo tako postali

osnovna dobrina, ki izgublja lastnost edinstvenosti in ugleda divje živali ter negativno vpliva na lokalni ekoturizem (Christian, 2014, str. 16).

6 Zaključek

6.1 Preverjanje hipotez in razprava

Varovanje in izboljševanje pogojev v ekosistemu predstavlja svetovni problem sodobnega življenja ljudi, rastlin in živali. Rešitev nastalega problema je povezana z ostalimi svetovnimi problemi naše civilizacije, npr. z racionalno izrabo naravnih virov, vodenjem aktivne demografske politike ter razvojem in izboljševanjem mednarodnega sodelovanja v znanosti in tehnologiji, posledično tudi z zmanjševanjem revščine v državah v razvoju. Bistvo koncepta trajnostnega razvoja je usklajevanje gospodarske rasti na eni strani ter uporaba naravnih ekosistemov in naravnih virov na drugi strani. Življenjski standard človeka bi moral temeljiti na ekoloških možnostih, kar pomeni, da bi izčrpaval naravne vire v meri, ki prihodnjim generacijam omogoča enako kakovost in raven možnosti njihovega izkoriščanja.

V okviru diplomskega dela smo si zastavili tri osnovne hipoteze. Po pregledu strokovne in družboslovne literature smo pridobili odgovore o obravnavani tematiki in vse potrebne informacije za preverjanje v uvodu podanih hipotez.

Prva hipoteza navaja, da se je število nosorogov v zadnjih letih drastično zmanjšalo zaradi razsežnosti nezakonite mednarodne trgovine z nosorogovimi rogovi. V prazgodovini so bili nosorogi živalska vrsta, ki je preživela ekstremne vremenske razmere, njihovo število je bilo v primerjavi s sodobnimi razmerami neizmerno visoko. Danes se svet sooča z razmerami, ki so to vrsto spravile na prag izumrtja. Obstaja verjetnost, da naše prihodnje generacije nosoroga niti ne bodo več poznale drugače kot s slik in informacij, pridobljenih s svetovnega spleta in literature. Različna, predvsem nerealna in teoretično nedokazana prepričanja o mogočnih vrednostih, ki jih nosijo nosorogovi rogovi, je privedla do enega izmed zelo nevarnih motivov, na podlagi katerih organizirana kriminaliteta dejansko deluje. Divji lovci so skorajda popolnoma izpraznili območja poseljenosti nosorogov. Težko je razumeti, da ljudje, čeprav na robu preživetja, prevzamejo visoko raven tveganja in poskušajo prek izvajanja nezakonitega divjega lova in vseh ostalih oblik vključevanja v nezakonito trgovino

z nosorogi in nosorogovimi rogovi (nezakonito) pridobiti zaslužek. Po drugi strani je ravno tako nemogoče razumeti potencialnega kupca, ki kljub temu da razume proces pridobivanja nosorogovih rogov, želi kupiti dobrino. Kako lahko postane del živega bitja statusni simbol ali s kakšnim namenom imamo ljudje pravico ubiti žival v svojo korist, še posebej če razmere kažejo, da ji grozi izumrtje? To je le eno izmed vprašanj, ki se in se tudi bodo v prihodnje porajala po svetu, obenem pa so tudi trden dokaz, da bo treba nekaj storiti.

Raziskave WWF kažejo, da na svetu živi pet vrst nosoroga. Javanski nosorog je trenutno kritično ogrožen, ker jih je na svetu le še peščica – približno 70 primerkov. Sumatranski nosorog je ravno tako kritično ogrožen, na svetu jih je le še približno 80. Zaradi obsežnega divjega lova se je populacija črnega nosoroga v letih med 1970 in 2000 zmanjšala na približno 2500 primerkov. Z vztrajnimi prizadevanji za ponovno vzpostavitev naravnega okolja in ustreznimi programi razširitve populacije jih je danes približno 5500. Kljub temu črni nosorog ostaja na listi kritično ogroženega. Veliki enorogi nosorog je trenutno označen kot ranljiva vrsta. Njegova populacija se je z 200 v letu 1900 povečala na približno 3500 primerkov. Beli nosorog je trenutno na listi ogrožene vrste, v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja jih je bilo na svetu okrog 50 do 100, danes pa dosegajo povprečje 18.900 primerkov.

Severna Afrika je ozemlje, na katerem živi nekje med 70 in 80 % celotne populacije nosorogov in kot takšna predstavlja središče divjega lova zaradi nezakonite trgovine nosorogov in nosorogovih rogov. Nezakonite aktivnosti, povezane z nosorogi, predstavljajo vsaj 40 % celotnega črnega trga oziroma nezakonite trgovine z ogroženimi vrstami. Velik delež svetovne nezakonite trgovine z nosorogi in nosorogovimi rogovi se pojavlja v Južni Afriki, kar jo postavlja v osredje boja proti nezakoniti trgovini z omenjeno vrsto. V primerjavi z nosorogi nobena druga živalska vrsta ni bila tako hitro izčrpana zaradi divjega lova, kar je verjetno posledica visoke tržne vrednosti nosorogovega roga. Raziskave WWF, IEA in UNODC kažejo, da je bilo leta 1960 na svetu 100.000 črnih nosorogov, njihova populacija je do leta 1970 dramatično upadla na 65.000, v letu 1996 pa jih je bilo le še 2200. Navedeno kaže, da gre za izredno velik upad števila velikega sesalca, zabeleženega v obdobju obstoja svetovnega ekosistema.

Na podlagi pregleda literature in navedenih dejstev lahko prvo hipotezo potrdimo. Število nosorogov se je namreč v zadnjih nekaj desetletjih drastično zmanjšalo, kar lahko pripišemo razširjenemu divjemu lovu na nosoroge. Divji lov namreč predstavlja dejavnost, prek katere organizirana kriminaliteta zapolnjuje potrebe potrošnikov na črnem trgu.

Naslednja hipoteza navaja, da divji lovci predstavljajo ključne akterje v mreži organizirane kriminalitete, ki so v razmerah siromaštva pripravljeni tvegati svoje življenje in na nezakonit način zadovoljiti trg povpraševanja po nosorogovih rogovi.

Po pregledu literature ugotavljamo, da divji lovci spadajo med tiste akterje v mreži organizirane kriminalitete, ki jih lahko enačimo kot dobavitelje polizdelkov (input) v proizvodnem podjetju. Organizirana skupina ljudi namreč izvaja nezakonite divje love v namen pridobitve surovin za nadaljnjo obdelavo in končno prodajo. Običajno so to posamezniki, ki živijo v bližini območja, poseljenega z nosorogi. Njihov motiv za vključevanje v mrežo organizirane kriminalitete je običajno povezan z nižjim družbenim statusom in ker živijo v državah v razvoju, kjer je revščina prisotna v velikem deležu, njihov osnovni motiv izhaja prav iz tega. Gre za izvajanje dejavnosti, ki zanje predstavljajo izredno visok zaslužek, kljub temu da je ta zaslužek v primerjavi z zaslužki ostalih akterjev v mreži organizirane kriminalitete najnižji. Ker ti posamezniki živijo na pragu revščine, so pripravljeni za svoj zaslužek tvegati življenje in si s tem ustvariti boljše pogoje za življenje. Njihov primarni motiv ni obremenjen s končnimi posledicami – uboj živali, ogroženost živalske vrste, kaznovanost zaradi izvajanja nezakonitih dejavnosti. Gre za kader, ki ga je mogoče kadar koli nadomestiti. Če organi pregona uspejo določenega posameznika, divjega lovca povezati v organizirano kriminaliteto in nezakonito trgovino z nosorogi in nosorogovimi rogovi, ga bo mreža organizirane kriminalitete enostavno zamenjala z novim članom. To pomeni, da se dobavna veriga zaradi enega ali nekaj posameznikov ne pretrga, temveč nemoteno deluje naprej.

Iz navedenega je razvidno, da lahko omenjeno hipotezo potrdimo. Podatki, pridobljeni s pregledom in analizo literature, namreč kažejo, da divji lovci predstavljajo člane organizirane kriminalne skupine, tolpe ali večje kriminalne združbe, katere motiv je izvajati

nezakonit divji lov zaradi pridobivanja osnovne dobrine – nosorogovega roga. Divji lovci so zaradi revščine pripravljeni tvegati svoje življenje in opravljati nezakonite aktivnosti, ki jih povezujejo z nezakonito trgovino z nosorogi in nosorogovimi rogovi.

Zadnja hipoteza se nanaša na legalizacijo trgovine z nosorogovimi rogovi in poudarja, da navedeno ne rešuje problematike ogroženosti nosoroga. V zadnjih dveh desetletjih se je pojavilo kar nekaj organizacij, ki se borijo proti nezakoniti trgovini z nosorogi in nosorogovimi rogovi. Med pomembnejšimi je Konvencija CITES, ki se načeloma ukvarja z zakonito trgovino z živalskimi in rastlinskimi vrstami. Njen osnovni pristop je urejanje mednarodne trgovine s ciljem zavarovanja ogroženih vrst pred prekomernim izkoriščanjem in izumrtjem. Zaradi navedenega Konvencija CITES ne ponuja orodij in smernic, ki bi omogočale neposreden boj proti nezakoniti trgovini z živalskimi vrstami. Države pogodbenice namreč sprejemajo in uveljavljajo določbe iz konvencije CITES in v kontekstu prepovedi nezakonite trgovine z živalskimi in rastlinskimi vrstami izvajajo ukrepe, kot so sankcije, zaplemba in vrnitev živalskih in rastlinskih vrst v državo uvoznico. Boj proti organizirani kriminaliteti, povezani z nezakonito trgovino z živalskimi vrstami, zahteva sodelovanje različnih organov na narodni in mednarodni ravni, kar pomeni, da se v sam proces vključujejo poleg Konvencije CITES še številne organizacije, vključno v državnimi in meddržavnimi organizacijami ter civilno družbo. Eno izmed zelo pomembnih metod boja proti nezakoniti trgovini z nosorogi in nosorogovimi rogovi predstavlja ozaveščanje svetovnega prebivalstva. Dejstvo je, da lahko ozaveščenost svetovnega prebivalstva o verjetnosti izumrtja te vrste živali privede do zmanjšanja povpraševanja, posledično se bodo zmanjšale tudi tržne vrednosti tovrstnih izdelkov.

Legalizacija trgovine z nosorogovimi rogovi je v zadnjih letih privedla do številnih razprav. Na eni strani se pojavljajo zagovorniki predloga, medtem ko so na drugi strani nasprotniki, ki temu striktno nasprotujejo. Zagovorniki namreč verjamejo, da legalizacija predstavlja rešitev trenutne situacije in prispeva k nadaljnjemu širjenju populacije nosorogov. Nosorogove roge bi odstranjevali usposobljeni uslužbenci, kar zagotavlja human način pridobitve produkta zakonite trgovine. Prihodki, pridobljeni prek zakonite trgovine z nosorogovimi rogovi, bi bili investirani v ohranjanje živalske vrste. Druga stran navaja, da

obstajajo številne dileme, povezane z legalizacijo trgovine z nosorogovimi rogovi. Dejstvo je, da tovrstnega trga ni mogoče nadzorovati, kar pomeni, da še vedno obstaja verjetnost nezakonitega divjega lova, težko je tudi verjetno, da bo črni trg s tovrstnimi izdelki popolnoma uničen. Legalizacija bo verjetno organizirani kriminaliteti odprla nove poti nezakonitega udejstvovanja, ozaveščanje ljudi o pravi vrednosti nosorogovega roga ne bo imelo pravega učinka, ogroženost nosorogov pa še naprej ostaja enaka, če ne celo višja.

Tudi zadnjo hipotezo lahko na podlagi pregleda literature potrdimo. Legalizacija trgovine z nosorogovimi rogovi predstavlja le eno izmed postavljenih predlogov, ki naj bi reševali obravnavano tematiko. Gre za zelo skeptično področje, ki ga Konvencija CITES zaenkrat še ni potrdila, čeprav je bil že večkrat predstavljen na sklicanih konferencah. Verjetnost, da bo predlagan ukrep rešil problem ogroženosti nosoroga, je majhna, še posebej zato, ker imamo obenem na voljo številne druge, boljše alternative. Nezakoniti trg je mogoče vsaj v večji meri ustaviti z ustrezno strategijo ozaveščanja svetovne populacije. Če bo svetovna populacija spregledala negativne posledice prekomernega divjega lova na nosoroge in povsem nepojasnen mit o zdravilni moči nosorogovega roga, ki nima nikakršne dokazne vrednosti, obstaja verjetnost, da se bo povpraševanje po tovrstnih izdelkih znatno znižalo. Posledično z znižanjem povpraševanja se zniža tudi tržna vrednost nosorogovega roga, dobavna veriga črnega trga pa izgublja na svojem pomenu. Poleg ozaveščanja javnosti zelo pomemben ukrep pri vzpostavitvi naravnega ravnovesja predstavljajo rezervati in nacionalni parki z nosorogi. Ti parki potrebujejo ustrezen nadzor, možnost širjenja in razvijanja habitata, ki je značilen za življenje nosorogov. S skupnimi močmi, visoko strokovno usposobljenostjo in zmožnostjo mednarodnega sodelovanja bodo organizacije, ki delujejo tako na regionalni kot tudi na nacionalni in mednarodni ravni, kot enoten tim ustvarile pogoje, v katerih se bodo lahko nosorogi razvijali, razmnoževali in živeli tako, kot si zasluži vsaka vrsta, rastlina, žival ali človek. Sodobna družba bo tako s skupnimi prizadevanji ustvarila ustrezne pogoje v svetovnem ekosistemu. Naše prihodnje generacije bodo lahko uživale svetovne naravne vire in obenem upoštevale enakovrednost vseh živih bitij, prisotnih v našem ekosistemu.

Problematika, povezana z nosorogi in njihovo ogroženostjo, se v Južni Afriki in Vietnamu nadaljuje in ni jasno, kdaj se bo kriza dejansko ustavila. Južnoafriška vlada je v zadnjih letih izpostavila problem ogroženosti nosorogov in na več načinov poskušala preprečiti nadaljnjo škodo. Kljub temu ni jasno, ali posamezne pobude, zakonske določbe in ostali načini boja proti nezakoniti trgovini z nosorogi in nosorogovimi rogovi kažejo spodbudne rezultate. Obstajajo in ostajajo pa spodbujajoča pričakovanja, ki težijo k izboljšanju usklajenosti v delovanju organov kazenskega pregona, preiskovanja in preprečevanja organizirane kriminalitete, ki povzroča svetovno ogrožajočo se dejavnost. Vsi ti projekti so namreč ustvarjeni z namenom izboljševanja trenutne problematike in vsekakor obljublajo pozitivne premike v bližnji prihodnosti. Čas bo pokazal svoje, čeprav na drugi strani sveta, v Vietnamu, ta pričakovanja niso ravno spodbudna. Trenutno na tem območju, poseljenem z nosorogi, niti ni vzpostavljenih pomembnejših ukrepov, ki bi bili sposobni reševati in pravnomočno izbrisati nezakonito trgovino z nosorogi in nosorogovimi rogovi. Dejstvo je, da v zadnjih letih število ubitih nosorogov ne upada v pričakovani oziroma zaželeni meri, čeprav podatki nekaterih raziskav kažejo na pozitiven premik v ozaveščanju potrošnikov o resničnih pomenih nosorogovega roga. Po drugi strani trenutno stanje jasno nakazuje, da so prizadevanja organov kazenskega pregona neučinkovita, nosorogi pa še naprej ostajajo ogrožajoča vrsta živali. Nekatere podvrste so na pragu izumrtja, spet druge so po številnih napovedih in študijah pred kratkim že izumrle. Ti podatki so zelo zaskrbljujoči, ne samo za živa bitja, ki imajo pravico živeti na svetu, temveč tudi za ljudi in naše prihodnje generacije.

Predlagamo, da se zaradi navedenega v državah izvora in v vseh ostalih državah, kjer je organizirana kriminaliteta, povezana z nezakonito trgovino z nosorogi in nosorogovimi rogovi, očitno povsem domača in okrepljena, vzpostavi tesno sodelovanje z vsemi mednarodnimi organizacijami, ki se borijo proti tovrstni kriminaliteti. Predlagamo tudi, da te države uskladijo svoje zakonske akte in politiko zahtevam CITES. Obenem je nujno potrebno, da se zakonsko prepove tovrstno trgovino in ustrezno kaznuje. Kazni morajo biti stroge in ravno tako drastične, kot je dejstvo, da ti ljudje ubijajo povsem nedolžna živa bitja. Predpogoj za reševanje in dokončno zatiranje te nezakonite trgovine je medsebojno sodelovanje in zavezanost držav izvora in držav, kjer se nahaja črni trg z nosorogovimi rogovi. Menimo, da legalizacija trgovine z nosorogi ne sodi med poteze, ki bi lahko stanje

izboljšale. Iz prebranega namreč sklepamo, da bo legalizacija trgovine z nosorogovimi rogovi divje lovce dejansko prisilila v intenzivno izvajanje divjega lova nad nosorogi, ker na tak način pridobivajo na svojem ugledu in krepijo svoj finančni položaj. To bo posledično povzročilo še večje tveganje za dokončno izumrtje nosoroga, ker bo njegov rog dobival na vrednosti. Jasno je, da surovina, ki je na svetu primanjkuje, s svojo omejenostjo pridobiva na vrednosti. Popolnoma jasno je, da je reševanje nosorogov pred izumrtjem tesno povezano s politično voljo držav izvora in zavezanostjo afriških vlad za reševanje te problematike. Potrebni so intenzivni, močni ukrepi danes, ne jutri. Sicer bodo naše generacije to mitološko, prazgodovinsko bitje lahko gledale in proučevale le še iz različnih medijev, tako kot današnje generacije poznajo dinozavre.

Viri in literatura

- Ayling, J. (2012). What sustains wildlife crime? Rhino horn trading and the resilience of criminal networks. *Journal of International Wildlife Law & Policy*, 16(1), 57-80.
- Barišić, M. (2009). *Značaj ledenih doba u pleistocenu na rasprostranjivanje životinja* (Seminarski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek.
- Batrićević, A. in Batanjski, V. (2014). *Zaštita životinja u Srbiji – kaznenopravni i ekološki aspekti*. Beograd: Institut za kriminološka in sociološka istraživanja.
- BBC.com. (2019). *The story of rhinos and how they conquered the world*. Pridobljeno na <http://www.bbc.com/earth/story/20150518-the-epic-history-of-rhinos>
- Božić, V. (2017). *Suzbijanje organiziranog kriminaliteta u svjetlu pozitivnog kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske*. Zagreb: Hrvatska zaklada za znanost.
- Charlton, R. W. (2017). *Death and destruction: insight into the rhino poaching epidemic in South Africa*. Illinois: Illinois state university.
- Christian, E. (2014). *Silence is the loudest sound*. Maine: The University of Maine.
- Christiane, G. et al. (2019). *Environmental crime and the EU: synthesis of the research Project European Union Action to Fight Environmental Crime (EFFACE)*. Berlin: Ecologic Institut.
- Crosta, A., Sutherland, K. in Talerico, C. (2017). *Grinding rhino: Operation Red Cloud EAL Investigative report*. Los Angeles, USA: EAL.
- Daly, B. G. et al. (2011). *Perspectives on dehorning and legalised trade in rhino horn as tools to combat rhino poaching*. Gateway: The South African Mint Company.
- Dobovšek, B. (2009). Sodobni turizem i transnacionalna ekološka kriminaliteta. V: *Vodnik po konferenci: konferenčni zbornik, neleposlovje za odrasle* (str. 37-45). Ljubljana: Planet GV, Zavod za varstvo pri delu, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Slovenije.
- Dobovšek, B. in Goršek, J. (2007). Ekološka kriminaliteta: ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 9(1/2), 47-57.
- EIA (2014). *In cold blood – Combating organised wildlife crime*. Washington: EIA.

- Emsile, R. H. in Brooks, M. (1999). *African rhino: status survey and conservation action plan*. Gland and Cambridge: IUCN/SSC African Rhino Specialist Group.
- EnviCrimeNet. (2015). Intelligence project on environmental crime: report on environmental crime in Europe. Pridobljeno na http://www.envicrimenet.eu/images/docs/ipec_report_on_environmental_crime_in_europe.pdf
- Franko, U. (2014). *Mednarodna trgovina s prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami ter izvajanje konvencije CITES* (Diplomsko delo). Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Gaustadsaether, I. W. (2016). *A critical analysis of the relationship between the State and Wildlife crime: case rhino poaching in South Africa*. Stellenbosch: Faculty of arts and social sciences, Stellenbosch University.
- Geyesels, F. in Johnson, N. (2013). *Priručnik za ekološko umreživanje*. Kosovo: Regionalni centar za zaščito životne sredine.
- Hubschle, A. M. (2016). *A game of horns: Transnational flows of rhino horn*. Holn, Germany: International max planck research school on the social and political constitution of the economy.
- J de Wet, N. (2014). *The South african regulatory framework relating to illegal trade in rhino horn*. South Africa: Import and Export law University, North-west University.
- Janssens, B. in Trouwborst, A. (2018). Rhonoceros conservation and international law: The role of wildlife treaties in Averting Megaherbivore Extinction. *Journal of international wildlife law & policy*, 21(2-3), 146-189.
- Kazenski zakonik (KZ-1). (2012, 2015, 2016, 2017). *Uradni list RS*, (50/12, 6/16, 54/15, 38/16, 27/17).
- Kržalić, A. (2014). *Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Centar za sigurnosne studije.
- McNelly, J. A. in Sinha, M. K. (1981). Protected Areas of Asian Elephants. *International Union for Conservation of Natural Resources*, 1(4), 15-30.

- Milliken, T. (2014). *Illegal trade in ivory and rhino horn: an assessment to improve law enforcement under the wildlife traps project: a traffic creport*. Cambridge, UK: TRAFFIC.
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (2019). *Svetski dan divlje faune i flore*. Pridobljeno na <http://www.minpolj.gov.rs/svetski-dan-divlje-faune-i-flore/?script=lat>
- Montesh, M. (2012). *Rhino poaching: a new form of organised crime*. South Africa: School of criminal justice, Department of police practice.
- Network for animals (2016). *Rubber-Stamping animal cruelty: Why CITES needs reform*. Los Angeles: Network for animals.
- Odar, V., Dobovšek, B. in Eman, K. (2012). Organizirana ekološka kriminaliteta. V: G. Meško, A. Sotlar, K. Eman, D. Maver in Z. Kanduč (ur.), *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarne perspektive* (str. 335-363). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Potočnik, P. (2016). *Ekološki pomen lova in preprečevanje krivolova ter njun ekološki in kriminalni vidik* (diplomsko delo). Maribor: Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta.
- Protrack Anti-Poaching Unit. (n. d.). *Protrack*. Pridobljeno na <https://protrackapu.co.za/>
- Rhino Resource Center. (2019). *Newsletter*. Pridobljeno na <http://www.rhinoresourcecenter.com/index.php?s=1&act=pdfviewer&id=1575218243&folder=157>
- Rhinos.org. (2019). *Rhinos at risk 2018: Three African rhinos poached every day for fifth straight year*. Pridobljeno na <https://rhinos.org/2018-state-of-the-rhino/>
- Rice, M. et al. (2008). *Environmental crime, a treat to our future*. London: Environmental Investigation Agency.
- Rubino, E. C. in Pienaar, E. F. (2017). Applying a conceptual framework to rhinoceros conservation on private lands in South Africa. *Endangered species research*, 34(17), 89-102.
- Sellar, J. (2016). *How to enforce EU legislation on biodiversity and wildlife trafficking: Wildlife crime case study*. Madrid: European Commission.

- Sina, S. et al. (2016). *Wildlife crime*. Berlin: Directorate general for internal policies, Policy department A, Economic and scientific policy.
- Služba Evropskega parlamenta za raziskave EPRS (2019). *Kaj Evropa počne zame: Boj proti nezakoniti trgovini s prostoživečimi vrstami*. Pridobljeno na https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/social/L07_sl.pdf
- Smith L. O. in Porsch, L. (2015). *The costs of illegal wildlife trade: Elephant and rhino*. Berlin: Ecologic Institut.
- Stanković, N. (2016). *Uvod u kriminalistiku*. Brčko: Evropski univerzitet Brčko Distrikt, Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu.
- Taylor, A. et al. (2014). *The viability of legalising trade in rhino horn in South Africa*. Pretoria, South Africa: Department of environmental affairs DEA.
- The Rhino Orphanage. (2019). *A critically endangered species: rhinos*. Pridobljeno na <https://therhinoorphanage.co.za/about-the-rhino/endangered-species-rhinos>
- Tišler, T. (2016). *Analiza izbranih primerov organizirane ekološke kriminalitete v ZDA* (Diplomsko delo). Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- UNODC. (2013). *Wildlife and forest crime analytic toolkit*. New York: United Nations Office on Drugs and Crime.
- UNODC. (2018). *Research brief: wildlife crime status update 2017*. New York: United Nations Office on Drugs and Crime.
- Uredba sveta (ES) št. 338/97 z dne 9. decembra 1996 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst z zakonsko ureditvijo trgovine z njimi. *Uradni list EU L 61/1997*. Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=219003:cs&lang=sl&list=524394:cs,451705:cs,218948:cs,219005:cs,219004:cs,219003:cs,&pos=6&page=1&nbl=6&pgs=1'&hwords=>
- Uredba sveta (ES) št. 865/2006 z dne 4. maja 2006 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 338/97 o varstvu prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst z zakonsko ureditvijo trgovine z njimi. *Uradni list EU L 166/2006*. Pridobljeno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sl/TXT/?uri=CELEX:32006R0865>
- WILDAID. (2017). *About African wildlife foundation*. San Francisco: WildAid.

- Vode.si. (2019). *Deset let izvajanja konvencije CITES v Sloveniji*. Pridobljeno na <http://www.vode.si/novice/datoteke/025084-CITES-10%20let.pdf>
- Waehle Gaustadsaether, I. (2016). *A critical analysis of the relationship between the State and Wildlife Crime. Case: Rhino poaching in South Africa*. Stellenbosch: Stellenbosch University.
- Wildlife Conservation Society. (2013). *Threats to wildlife health*. Pridobljeno na <http://www.wcs.org/conservation-challenges/wildlife-health/threats-to-wildlife-health.aspx>
- Wildlife Justice Commision. (2017). *Wildlife justice commision annual report 2017*. Pridobljeno na <https://wildlifejustice.org/wp-content/uploads/2018/07/WJC-annual-report-2017.pdf>
- World Wilde Trade. (2019). *Analysis of the environmental impacts of illegal trade in wildlife*. Pridobljeno na https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/17554/FINAL_%20UNEA2_Inf%20doc%2028.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Zelena Slovenija. (2019). *Svetovni dan prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst*. Pridobljeno na <https://www.zelenaslovenija.si/novice/3155-svetovni-dan-prosto-zivecih-zivalskih-in-rastlinskih-vrst>